Ekumenska gibanja Katoličke i Pravoslavne Crkve

Ošlaj, Katarina

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Philosophy and Religious Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet filozofije i religijskih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:260:804824

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repozitorij Fakulteta filozofije i religijskih znanosti

Repozitorij diplomskih i doktorskih radova

Repository / Repozitorij:

REPOSITORY OF FACULTY OF PHILOSOPHY AND RELIGIOUS STUDIES - Repository of master's thesis and phd

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET FILOZOFIJE I RELIGIJSKIH ZNANOSTI

Katarina Ošlaj

EKUMENSKA GIBANJA KATOLIČKE I PRAVOSLAVNE CRKVE

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET FILOZOFIJE I RELIGIJSKIH ZNANOSTI

Diplomski studij religijskih znanosti

Katarina Ošlaj

EKUMENSKA GIBANJA KATOLIČKE I PRAVOSLAVNE CRKVE

DIPLOMSKI RAD

doc. dr. sc. Marija Džinić

Zagreb, 2022.

Sažetak

Od raskola 1054. godine Katolička i Pravoslavna crkva dijele dugu i nerijetko turbulentnu povijest. Od tada postoji potreba za ekumenskim djelovanjem. Iako je bilo određenih pokušaja ujedinjenja kroz povijest, sve do 20. stoljeća na ekumensko djelovanje se gledalo sa oprezom. Danas je potreba za ekumenizmom prepoznata, odnosno vidljivo je da kršćani moraju raditi na međusobnom dijalogu i jedinstvu u različitosti. Čak i danas kada postoji ekumenski pokret mnogi gledaju sa sumnjom pojedince i organizacije aktivno angažirane u ovoj zadaći. Katolička i Pravoslavna crkva imaju mnogo toga zajedničkoga, ali imaju i dosta razlika koje su često izvor sukoba i nepovjerenja. Kroz vrijeme se uspjelo doći do dogovora oko valjanosti sakramenata kako vjernici ne bi u iznimnim i teškim situacijama ostali zakinuti za potrebita duhovna dobra. Jedan od naj značajnih događaja u povijesti Katoličke i Pravoslavne crkve, koji datira iz 1965. godine, ukinuće je međusobne ekskomunikacije iz 1054. godine. Konkretni primjer dijaloga među običnim vjernicima su mješovite ženidbe. Iako su težak životan put te rijetko preporučljiv, primjer su dijaloga i života u miru.

Ključne riječi: ekumenizam, Katolička crkva, Pravoslavna crkva, ekumenski pokret, dijalog

Summary

Since the schism of 1054, the Catholic and Orthodox churches have shared a long and often turbulent history. Since then, there has been a need for ecumenical action. Although there have been attempts at unification throughout history, ecumenism was viewed with caution until the 20th century. Today, the need for ecumenism is recognised, that is, it is obvious that Christians must work on mutual dialogue and unity in diversity. Even today, when there is an ecumenical movement, many look with suspicion at individuals and organisations that are actively engaged in this task. The Catholic and Orthodox Churches have many things in common, but also many differences, which are often the source of conflict and mistrust. Over time, it has been possible to reach agreement on the validity of the sacraments so that the faithful are not deprived of the need for spiritual goods in extraordinary and difficult situations. One of the most significant events in the history of the Catholic and Orthodox Churches, dating back to 1965, was the abolition of mutual excommunications dating back to 1054. A concrete example of dialogue between ordinary believers is mixed marriages. Although they are a difficult way of life and are rarely recommended, they are an example of dialogue and living in peace.
Keywords: ecumenism, Catholic Church, Orthodox Church, ecumenical movement, dialogue

SADRŽAJ

Uvod 1
1 Definicija ekumenizma 2
1.1 Oikoumene 2
1.2 Glavni motivi i poteškoće ekumenizma 3
1.3 Načela ekumenizma 8
1.4 Dužnost kršćana u ekumenskom djelovanju 11
1.5 Molitva za jedinstvo kršćana 13
1.6 Službeni početak ekumenskog pokreta 16
1.6.1 Svjetsko vijeće crkava (Ekumensko vijeće crkava) 18
2 Odnos Katoličke i Pravoslavne crkve 20
2.1 Veliki raskol 1054. 20
2.2 Izvori vjere 24
2.3 Papinski primat, dodatak filioque i poimanje crkve 25
2.4 Sakramenti 28
2.4.1 Krštenje 29
2.4.2 Sveta potvrda 30
2.4.3 Euharistija 31
2.4.4 Ispovijed 33
2.4.5 Bolesničko pomazanje 34
2.4.6 Sveti red 35
2.4.7 Ženidba 35
2.5 Čistilište i iskonski grijeh 36
2.6 Štovanje Djevice Marije 38
3 Vidljivi znaci dijaloga 41
3.1 Pokušaji dijaloga, rezultati i daljnja nastojanja 41

3.2 Mješovite ženidbe 46
Zaključak 50
Literatura 51
Životopis 53

Uvod

S obzirom na to da su religijske znanosti povezane s međureligijskim dijalogom i ekumenizmom, u ovome radu će biti riječ o ekumenizmu, odnosu, između Pravoslavne crkve i Katoličke crkve, te o konkretnim nastojanjima na tome putu.

U prvom dijelu rada će biti riječ o ekumenizmu općenito, načelima ekumenizma, njegovoj važnosti za Kristovu Crkvu te o poteškoćama na koje nailaze oni koji se bave pokušajem zbližavanja dviju Crkava.

U drugom dijelu će se govoriti kako se odnos Katoličke i Pravoslavne Crkve razvijao, odnosno što je dovelo do raskola. Biti će riječ o tome koje su posebnosti svake od njih, te kako vide pitanje papinskog primata te teološke problematika *filioque.* Također će biti riječ o poimanju te pravnom i disciplinskom ustroju sakramenata.

U završnom dijelu će biti riječ o pokušajima dijaloga i nastojanjima realizacije prijateljska odnos između tih dviju zajednica. Prvo će se govoriti o nastojanjima Pravoslavne crkve u ekumenskom pokretu, a kasnije će se biti riječ o pokušajima dijaloga i ujedinjena. Posebno će se govoriti o mješovitoj ženidbi kao jednom od konkretnih primjera ostvarenja dijaloga između Katoličke crkve i Pravoslavne crkve.

1 Definicija ekumenizma

Kako bi mogli govoriti o ekumenskom dijalogu između dviju kršćanskih zajednica, potrebno je prvo objasniti što je to ekumenski dijalog, odnosno ekumenizam. U ovome poglavlju će biti riječ o samoj definiciji ekumenizma i njegovim karakteristikama te kako je došlo do ekumenskog pokreta.

> »Pod „ekumenskim gibanjem“ razumijevaju se djelatnosti i pothvati što se, u skladu s raznim potrebama Crkve i okolnostima vremena, pokreću i usmjeruju prema promicanju kršćanskog jedinstva, kao što su: ponajprije svi pokušaji da se uklone riječi, sudovi i djela koji ni po pravdi ni po istini ne odgovaraju položaju rastavljene braće, pa otežavaju uzajamne odnose s njima; zatim u religioznom duhu upriličeni skupovi kršćana različitih Crkava ili Zajednica, „dijalog“ među vrsno upućenim stručnjacima, u kojem svatko dublje izlaže nauku svoje zajednice i jasno pokazuje njezina obilježja.« (UR 4)

Dakle, skraćena definicija ekumenizma prema dokumentu *Dekret „Unitatis Redintegratio“ o ekumenizmu* bi bila da je ekumenizam odnosno ekumensko djelovanje nastojanje da se ostvari jedinstvo kršćana unatoč razlikama, te da se njeguje dijalog između stručnjaka različitih crkvenih zajednica, a među običnim vjernicima ukloni netrpeljivost.

Često se ekumenizam i međureligijski dijalog uzimaju kao sinonimi, odnosno različiti pojmovi istoga značenja. No, ta dva pojma su zaista samo slična. Sličnost je u tome što označavaju dijalog između religijskih zajednica. Različiti su u tome što se termin *ekumenizam* upotrebljava kada treba označiti dijalog između kršćanskih zajednica. Dok se *međureligijski dijalog*, kako i sam naziv ističe, upotrebljava kada je riječ o uspostavljanju odnosa između pripadnika različitih religija. Prema tome, ekumenizam se isključivo bavi pitanjem uspostavljanja jedinstva i dijaloga između pripadnika različitih grana kršćanstva.

Također, dijalog ne znači složiti se sa svime što druga strana kaže, nego biti otvoren za tuđe mišljenje koje se razlikuje od našeg i nastojati ga razumjeti. Nadalje, ako je riječ o rješavanju nekakvog problema, nastojati biti otvoren kompromisu.

1.1 Oikoumene

Pojam ekumenizam je kompleksan pojam i promijenio je nekoliko puta značenje prije nego je definiran kao pokret čiji je cilj jedinstvo svih kršćana. Mr. Th. Roman Miz u knjizi *Uvod u teologiju ekumenizma* navodi da ovaj pojam ima korijen u tri grčke riječi, a to su *oikos*

što znači dom; *oikeo* (prebivanje) i *oikumene* (svijet, carstvo) (Miz, 2001, 68). Također, navodi da pojam *oikumene* u Lukinom evanđelju ima nekoliko značenja: nastanjena zemlja, ljudi koji prebivaju; svijet u kojem ljudi prebivaju i *oikummenikos* (oni koji ujedinjuje cijelu zemlju) (Miz, 2001, 68).

1.2 Glavni motivi i poteškoće ekumenizma

Od apostola pa do današnjih vremena kršćani su smatrali dužnošću širiti Radosnu vijest. Taj temelj se može pronaći i u Bibliji u Mt 28, 16 – 20 gdje se opisuje kako su apostoli ugledali Isusa u Galileji, te im je dao zadaću da krste sve narode u ime Oca i Sina i Duha Svetoga.

Prema tome, svi kršćani su pozvani širiti Radosnu vijest i živjeti po kršćanskom moralu. Iz ovih nekoliko redaka Biblije bi se moglo iščitati da drugi narodi ne bi imali izbora nego se ostaviti svojih vjerovanja i prihvatiti kršćanstvo. Nažalost, tijekom povijesti pripadnici kršćanstva su nasilnim putem pokušali usaditi svoja vjerovanja u srca pokorenih naroda. Time su ostavili mrlju u svojoj povijesti koju neće biti lako očistiti. No, ipak se ne smije zaboraviti da su i kršćani proživjeli žestoke progone od strane pogana prije stupanja na snagu edikta o toleranciji 313. godine, što opet nipošto ne opravdava njihovo proganjanje pripadnika drugih religija.

No, i među samim kršćanima su nastale podjele, već u prvim stoljećima. Primjerice, pojava arijanizma koji se kasnije na Nicejskom saboru 325. godine proglasio krivovjerjem.[1] Kroz razdoblje prvih stoljeća kršćanstva postojale su manje ili veće turbulencije koje su prijetile jedinstvu kršćana. Jedinstvo se prekinulo 1054. godine, podijelivši Istok i Zapad, te je na Zapadu u 16. stoljeću došlo do pokreta reformacije koja je rezultirala još većim podjelama. Sve te podjele su nerijetko dovodile do međusobnog prolijevanja krvi, iako je tijekom povijesti bilo pokušaja komunikacije koji nisu davali previše plodova. Svaka kršćanska zajednica je vjerovala da ona posjeduje onu pravu istinu, dok su drugi u zabludi.

Tek početkom modernog doba, kršćanstvo počinje osvješćivati da nasilje i prisila u bilo kojem obliku nije najbolji način svjedočenja vjere u Isusa Krista koji je zagovarao miroljubivost. U *Dekretu „Unitatis Redintegratio“o ekumenizmu* stoji: »Sve i čuvajući jedinstvo u onomu što je nužno, svatko u Crkvi mora, već prema ulozi što mu je dana, sačuvati dužnu slobodu, kako u raznim oblicima duhovnoga života i stege tako u različitosti liturgijskih obreda, pače i u teološkoj razradbi objavljene istine; u svemu pak valja njegovati uzajamnu

[1] URL: https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=3794

ljubav. Budu li tako postupali, oni će sve jasnije očitovati istinsko katoličtvo i apostolstvo Crkve« (UR 4). Na Drugom vatikanskom koncilu se uzela u obzir sloboda pojedinca da sam odluči koji je za njega najbolji način približiti se Bogu. Ista se stvar ističe i u dokumentu *Charta oecumenica*[2] koju su donijeli CCEE[3] i KEK[4] , a na jasniji i nedvosmisleni način se priznaje čovjekova sloboda kada je riječ o odabiru kojoj će crkvenoj zajednici pripadati, te da se ne smije na pojedinca vršiti bilo kakva vrsta pritiska (CO 2). Iz ovih dokumenata se vidi da kada je riječ o različitosti treba biti obziran, te da ne predstavlja nužno prepreku za jedinstvo Kristove Crkve, te da razne prisile mogu naštetiti vjernicima (CO 2).

Osim što je međusobno proganjanje uzrokovalo još veći razdor među kršćanima, potenciralo je i zbunjenost onima koji su slušali različita naviještanja istog evanđelja, jer kršćani nisu izgledali složno u svojoj vjeri u Krista. Mr. th. Miz ističe da su misionari prvi koji su uočili taj problem u praksi (Miz, 2001, 73). Također naglašava da je neujednačenost kada je riječ o naviještanju Radosne vijesti sablažnjiva, zato što se protivi Isusovoj molitvi da oni koji vjeruju u Njega budu jedno, a ta se zapovijed očituje u Iv 17, 20 – 23 (Miz, 2001, 72 – 73). Osim što se protivi Isusovoj molitvi za jedinstvom, nekršćanima kršćani izgledaju neautentični i neiskreni te neistiniti u svojoj vjeri. Konstantne podjele i sveprisutni osjećaj da se s nekime mora natjecati kako bi se dokazala veća požrtvovnost Bogu umara i same kršćane. To možda nije glavni razlog, ali definitivno jest jedan od čimbenika zašto ljudi napuštaju svoje kršćanske zajednice, a neki s vremenom odustanu i od vjere u Boga.

Tu se vidi velika potreba za ekumenskim djelovanjem i dijalogom kako bi se došlo do rješenja kako složno naviještati evanđelje, bez da kršćani budu konkurencija jedni drugima. Ne samo da ekumenizam potiče dijalog ljubavi, već kršćane potiče da budu otvorenog uma i prihvate da postoje različitosti koje ne moraju nužno završiti razdorom. Teolog Roman Miz navodi u svojoj knjizi *Uvod u teologiju ekumenizma* da se Crkva koja je trebala biti jedinstvo nije uspjela oduprijeti podjeli, pa je iz toga razloga ekumenizam postao njezino glavno poslanje, a ne nešto čime bi se bavila usput (Miz, 2001, 72).

Ono što može biti još jedan vjetar u leđa ekumenizmu jest *Nicejsko – carigradsko vjerovanje* koju prihvaćaju i rimokatolici i pravoslavci. U *Katekizmu Katoličke Crkve* stoji: »*Nicejsko-carigradskom vjerovanju* velik ugled dolazi iz dvaju prvih ekumenskih sabora (tj. Nicejskoga 325. i Carigradskog 381. godine). Ono je i danas zajedničko svim velikim Crkvama Istoka i Zapada« (KKC 195). Iz ove tvrdnje se jasno vidi da većina kršćana ima još jednu

[2] Donesena je 22. travnja 2001. u Strasbourgu
[3] Vijeće europskih biskupskih konferencija
[4] Konferencija europskih crkava

zajedničku karakteristiku, a to je *Nicejsko – carigradsko vjerovanje* u kojemu se izriče vjerovanje u „jednu, svetu, katoličku i apostolsku Crkvu“. *Katekizam Katoličke Crkve* objašnjava da »u kršćanskom govoru riječ „Crkva“ označuje „liturgijsku skupštinu“, ali i mjesnu zajednicu ili sveopću zajednicu vjernika. Ta su tri značenja zapravo nerazdvojiva. „Crkva“ je narod koji Bog okuplja u cijelom svijetu« (KKC 752).

Od svih navedenih značenja termina „Crkva“, za ekumenizam je najbitnije značenje koje ju definira kao sveopću zajednicu vjernika. Kada se kaže da je Crkva apostolska, misli se na naslijeđe apostola, što znači da je Crkva počela s apostolima i da je sačuvala njihovo izvorno učenje. Potom treće obilježje - sveta Crkva - što ne znači da je riječ o zajednici savršenih vjernika. S obzirom na to da se ta zajednica sastoji od ljudi koji su po prirodi grešni znači da u njoj, bez obzira na sve, prebiva Duh Sveti. I zadnje obilježje koje valja pojasniti - katolička Crkva - podrazumijeva da se ne misli na Rimokatoličku Crkvu ili na Istočne katoličke Crkve, već se na riječ „katolička“ gleda u njezinom izvornom značenju što znači „sveopća“.[5]

Nakon objašnjenja obilježja Crkve koja se nalaze u *Nicejskom – carigradskom vjerovanju*, vidljivo je zašto ovo vjerovanje može biti dobar temelj za ekumenski dijalog. Kršćani koji ispovijedaju Nicejsko – carigradsko vjerovanje priznaju obilježja Kristove crkve, a time i mogućnost komunikacije s drugim kršćanima.

Već je rečeno kako razmišljanje „mi smo u pravu, oni su u krivu“ može biti veoma štetno za religijske zajednice i kako vrlo lako može završiti nasiljem ili međusobnim isključivanjem. Nadilaženje takvog stava još je jedan motiv za ekumensko djelovanje. Međusobno upoznavanje ne znači zanemarivanje razlika, već naglašavanje sličnosti. Takvo razmišljanje i nepovjerenje je napravilo to da su neke zajednice ekumenizam vidjele više kao potencijalnu prijetnju no mogućnost da se živi Isusova zapovijed ljubavi.

Katolička Crkva je dugo promatrala ekumensko djelovanje sa sumnjom. Biskup u miru, mons. Ratko Perić navodi: »Katolička crkva kroz toliko vremena nije u njemu djelatno sudjelovala. Pa ni oni katolički začetnici ekumenizma nisu nailazili na puno razumijevanje u službenim crkvenim krugovima« (Perić, 1987, 43). S *Dekretom „Unitatis redintegratio o ekumenizmu* to se mijenja, čak se ističe da je ekumenski pokret kakav se poznaje u današnjem dobu nastao van Katoličke crkve. Ta činjenica može stvoriti pogodnu atmosferu za ekumensko djelovanje. Katolička crkva otvoreno priznaje zasluge nekatoličkih zajednica u pogledu ekumenizma, a u zajednicama koje su se zalagale i poticale ekumenski dijalog među kršćanima,

[5] URL: https://ipaprkc.org/2019/02/21/video-koja-su-cetiri-obiljezja-crkve-razmatranje-apostolskog-vjerovanja/

Katolička crkva više nije neki kritični promatrač koji samo čeka da drugi obave posao, već aktivno sudjeluje.

Kler mora služiti kao primjer laicima kada je riječ o ekumenizmu. Vjernici prate postupke klera i nerijetko se na njih znaju ugledati. Prema tome, bitno je da vjernici imaju pastira koji će savjesno pratiti njihove postupke po pitanju ekumenizma i sam biti primjer ekumenskog djelovanja (UR 4). Zato *Dekret* jasno nalaže svećenicima i katolicima – misionarima da se dobro upoznaju s ekumenskim pitanjima i rezultatima koje donosi ekumensko djelovanje (UR 10). Mons. Perić dodaje da »Dekret izričito traži da sve discipline koje se ikako tiču ekumenizma, a predaju se na teološkim učilištima, treba da budu prožete i ekumenskim obilježjem« (Perić, 1987, 94 – 95).

No, još uvijek se može osjetiti strah od dijaloga kada je riječ o teološkim pitanjima, na primjer kada je riječ o štovanju svetaca. Katolička crkva i Pravoslavna crkva jasno razlikuju štovanje od zazivanja. Samo se Boga štuje, a sveci se zazivaju. Ipak ne dijele svi isto mišljenje u vezi s tim. Primjerice, u Evangeličkoj crkvi zazivanje svetaca je potpuno strano. S vremenom se došlo do zaključka da, kada je riječ o štovanju svetaca, više je riječ o „govornim figurama" i „slikama" pomoću kojih se izražavaju kristološki ciljevi. No, u praksi između laika koji ne zalaze duboko u teološka pitanja svejedno bi moglo doći do međusobnog nerazumijevanja. Tako bi evangelički kršćani laici smatrali štovanje svetaca idolopoklonstvom, dok je za katoličke i pravoslavne kršćane štovanje svetaca bitan dio njihova načina življenja vjere i za njih ovo pitanje nije sporno i nipošto ga ne vide kao idolopoklonstvo, jer su jasno definirali pojam štovanje i pojam zazivanje i njihovu uporabu (Frieling, 2009, 161 – 162.)

Ovo je samo jedan od mnogih primjera da se u teoriji može postići dogovor i izvući zaključci koji jasno pokazuju da je ekumensko djelovanje potrebno. Kada je riječ o praksi, među vjernicima treba vremena da bi se otvorili jedni drugima i prihvatili međusobne razlike. Već je rečeno da je Katolička crkva dugo ostala ne toliko pasivna (i prije Drugog vatikanskog koncila je djelovala, ali ne toliko entuzijastično kao danas) već sumnjičava po pitanju ekumenizma, no nakon što je otvoreno priznala potrebu za ekumenskim djelovanjem, neki su žestoko odbijali pomisao da treba ulaziti u dijalog već da je spasenje unutar Katoličke crkve i nigdje drugdje.

Jedan takav primjer s katoličke strane je Društvo sv. Pija X.[6] koje jasno izjašnjava mišljenje da se spasenje nalazi jedino unutar Katoličke crkve, a katolička vjeroispovijest je

[6] Društvo katoličkih svećenika koje je osnovao nadbiskup Marcel Lefebvre 1970. godine, a čiji je cilj odgajanje katoličkih svećenika metodama kojim se Katolička Crkva oduvijek koristila: naučavanje katoličke vjere i kršćanskog morala i dr. (URL: https://fsspx.org/en/about-landing), te se zalaže za očuvanje Tradicije koja je postojala prije Drugog vatikanskog koncila, a Drugi vatikanski koncil i njegove odredbe kritički promatra, te neke

jedina ispravna kršćanska vjeroispovijest.[7] I u drugim kršćanskim zajednicama se može naići na pojedince ili grupe koje ne vide smisao ekumenizma. Pravoslavna crkva poznata je po tome što je rano shvatila važnost ekumenizma, te se priključila nekim organizacijama koji promiču ekumenizam. Biskup Timothy Ware u svojoj knjizi *Pravoslavna Crkva* navodi sljedeće: »Iako su sada već gotovo sve Pravoslavne crkve članice SSC[8]-a, unutar svake mjesne crkve postoje oni koji snažno osjećaju da takvo članstvo kompromitira vjeru Pravoslavne crkve koja je jedina istinska Kristova crkva. Po mišljenju te manjine - koja je ipak toliko velika da bude važna - za pravoslavne bi bilo najbolje da se potpuno povuku iz Svjetskog savjeta ili barem da sudjeluju samo u svojstvu promatrača« (Ware, 2005, 250).

Prema prof. Zečeviću na ekumenizam djeluju i drugi čimbenici, uz već navedene, a to su politički, kulturalni i ekonomski događaji koji mogu olakšati ili otežati razvoj ekumenskog djelovanja (Zečević, 1997, 368). Prof. Kolarić u svojemu članku *Ekumenizam danas* navodi primjer političkog događaja koji je utjecao na ekumensko djelovanje jedne kršćanske zajednice. Riječ o pripremi Srpske pravoslavne crkve za mogućnost saziva ekumenskog koncila. Naime, te pripreme su prekinute radi nemilog događaja oko jugoslavenskog konkordata s Vatikanom, pa delegacija Srpske pravoslavne crkve nije prisustvovala ekumenskoj konferenciji u Edinburgu (1937.).(Kolarić, 1970, 173).

»No s druge strane ekumenizam nije samo bespomoćna, pasivna žrtva vanjskih čimbenika i utjecaja, budući da je njegova bit s onu stranu nacionalnoga, političkoga i ekonomskoga, budući da je njegova srž u sferi crkvenoga i duhovnoga« (Zečević, 1997, 368).

No, postoji još jedna prepreka ekumenizmu, a to je frustracija samim ekumenizmom (Zečević, 1997, 370). Zapravo, prof. Zečević ističe da potencijalna sporost u ostvarivanju konkretnih rezultata na području ekumenskog djelovanja može biti glavni motiv za frustraciju. Iako za tu sporost postoje razlozi: jedan je taj da se ono što je različitim crkvenim zajednicama zajedničko nastoji pretvoriti u čvrstu teološku bazu, a drugi je taj što mnogi nisu ni upoznati s ekumenskim radom proteklih godina tako da im se čini da se nije ništa značajno dogodilo (Zečević, 1997, 370).

Dakle, bitno je da kler i laici ne posustaju ma kako izgledalo beznadno. S obzirom na to da je podijeljena, Crkvi je prva dužnost ulagati napore i trud u jedinstvo kakvo je Krist zamislio

odredbe smatra u izravnoj kontradiktornosti s katoličkim učenjem (URL: https://fsspx.org/en/general-presentation).

[7] URL: https://sspx.org/en/about/major-concerns/ecumenism

[8] Svjetski savjet crkava

za svoju Crkvu. Bez obzira kakvi su uvjeti za ekumenizam, uvijek se može kretati naprijed, iako to bili mali koraci.

1.3 Načela ekumenizma

Nakon kratkog uvoda u motive za ekumensko djelovanje i poteškoće na koje se može naići u ekumenizmu u ovome potpoglavlju će biti riječ o ponekim općim načelima koje je - Katolička crkva utvrdila u *Dekretu „Unitatis redintegratio" o ekumenizmu.*

Dekret ističe da je Bog dao svoga Sina da otkupi, preporodi i okupi sav svijet, a Euharistija koju je Isus ustanovio je otajstvo koje ujedinjuje Crkvu te poziva na uzajamnu ljubav među Isusovim učenicima, a kao Branitelja im daje Duha Svetoga (UR 2). »Može se na prvi pogled učiniti da je sve jasno i uočljivo, ali radi se o najdubljemu kršćanskom misteriju – otajstvu ili tajni. Izraz otajstvo označuje zbiljski događaj s obzirom na cjelinu čovjekova života, dok se pojam tajna više odnosi na stvarnost koja je skrivena našem razumu. Crkva se, dakle, ukazuje kao Božje otajstvo u ovom prostoru i vremenu...« (Perić, 1987, 48 – 49).

Dakle, Krist je temelj kršćanstva, a euharistijsko slavlje je vidljivi znak slavljenja Trojedinoga Boga. »Crkva je nazočna ondje gdje je Euharistija« (Perić, 1987, 48). Prema tome, tamo gdje je Euharistija, tamo su i oni koji vjeruju u Krista, unatoč razlikama koje ih dijele i trebali bi početi dijalog od te pretpostavke. No, euharistijsko slavlje je vidljivo očitovanje vjere te iz tog razloga katolicima nije dopušteno koncelebrirati euharistiju sa službenicima drugih Crkava i crkvenih zajednica (DPNNE[9] 104e). Iako je katolicima zabranjeno koncelebrirati euharistijsko slavlje s drugima crkvenim zajednicama, pod strogo određenim uvjetima im je dopušteno prisustvovati euharistijskom slavlju drugih Crkava (DPNNE .122 – 136).

Isus je svojim učenicima dao zapovijed ljubavi i Duha Svetoga da ih vodi. To znači da su učenici i svi kršćani obvezni gledati jedni na druge s uzajamnom ljubavi. Da je zapovijed ljubavi veoma bitna pokazuje i izjava pape Ivana Pavla II. u enciklici *Ut unum sint* :» Iz ljubavi nastaje čežnja za jedinstvom i kod onih koji su ignorirali zahtjev ljubavi. Ljubav je graditeljica zajedništva između osoba i zajednica. Kada se ljubimo težimo za produbljenjem našega zajedništva i za njegovim usmjerenjem prema punini« (UUS 21).

Ljubav prema bližnjemu ujedno nas čini i otvorenima za komunikaciju, za pokušaj razumijevanja razmišljanja koja se ne moraju poklopiti s našim, postajemo otvorenog uma. Dakle, jedinstvo Crkve je dar Duha Svetoga. To se jedinstvo ne smije nikako shvatiti kao jednoobličnost, već kao jedinstvo u mnogovrsnoj raznolikosti (Perić, 1987, 49).

[9] Direktorija za primjenu načela i normi o ekumenizmu.

Iako se Rimokatolička crkva ne odriče svojeg vjerovanja da je papa Petrov nasljednik, odnosno da je Isus uspostavio Petra na vlast Crkve zajedno s apostolima i njihovim nasljednicima kako bi propovijedali evanđelje, dijelili sakramente i upravljali crkvenom zajednicom uz djelovanje Duha Svetoga (UR 2), ne znači da ne priznaju druge zajednice. Doduše, prije Drugog vatikanskog koncila je još uvijek vladala misao o tome da se odijeljena braća moraju vratiti u Rimokatoličku crkvu. Drugim vatikanskim koncilom to se mijenja. Prije svega, Rimokatolička crkva naglašava i priznaje da za raskole postoji krivnja s obiju strana, te da današnji vjernici ne mogu biti optuženi radi odijeljenosti koja je nastala među kršćanima (UR 3). Takav stav je veliki napredak s obzirom na to da su se nerijetko strane sukobljavale radi razlika u nauci, doktrini itd. To ne znači da razlike u poimanju određenih pitanja i davanje odgovora na ista nisu bila ozbiljna, ali iz današnje perspektive nisu vrijedna gubitka života s obzirom na to da svi kršćani vjeruju u Krista i međusobno su povezani krštenjem.

Ujedno, Drugi vatikanska koncil (1962. – 1965.) je odbacio formulu „Crkva Kristova jest Rimokatolička crkva“ zamijenivši ju novom “Kristova Crkva postoji u Rimokatoličkoj crkvi“ (Frieling, 2009, 115).

Rimokatolička crkva je priznala nekatoličkim zajednicama da se Krist može poslužiti njima kao sredstvima spasenja, te mogu zbiljski proizvesti milosni život. No, smatra da puninu spasovnih sredstava ima Katolička crkva. Priznaje zajedništvo, ali jasno kaže da je nepotpuno (UR 3). Ovo se može vidjeti kao izjava koja svemu što je prije rečeno o prihvaćanju i toleranciji oduzima značaj. Ne nužno, jer Katolička crkva drugima priznaje vjeru u Krista kao i njihov značaj i doprinos. Katolička crkva je u trećem članku *Dekreta* jasno iznijela svoj nauk kako bi drugi bili upoznati s njim. Taj nauk je ono što je čini Katoličkom crkvom, a voditi dijalog znači ne odbaciti sve što nas čini različitima od drugih.

U jedanaestom članku dokumenta čitamo kako se u raspravama jasno mora izložiti cjelovit nauk, te dublje i ispravnije objašnjavati kako bi drugima bio jasan, a metode naučavanja ne smiju postati zaprekom (UR 11). Ništa se ne smije na dvosmislen ili nepotpun način izložiti. Isto tako se ne smije dogoditi da neke dijelove nauke umanjimo i svjesno sakrijemo iz razloga što jedinstvu Crkve nećemo možda biti bliže (Perić, 1987, 100). Mons. Perić navodi da formulacija nauka ostaje podložna vremenu i kulturi, te se može mijenjati, ali da je jezgra ta koja se nipošto ne smije mijenjati, čak i u svrhu jedinstva (Perić, 1987, 98).

Na ono što se još mora paziti kod načina izricanja nauka jest tzv. hijerarhija istina katoličke nauke (UR 11). Riječ je o hijerarhijskom redu »objavljenih istina kojima se izražava Kristov misterij i crkvenih elemenata kojima se konstituira Crkva. Iako se sve istine moraju vjerovati božanskom vjerom i premda se svi bitni elementi Crkve moraju opsluživati istom

vjernošću, ipak svi ne zadržavaju niti zauzimaju isto mjesto« (Perić, 1987, 102). Mons. Perić navodi objašnjenje goričkog biskupa A. Pangrazioa da postoje istine koje pripadaju redu svrhe (npr. otajstvo Presvetog Trojstva). Dalje postoje istine koje pripadaju redu sredstava spasenja poput hijerarhijske strukture crkve. Također navodi da među kršćanima ima više nesuglasica oko reda sredstava spasenja, nego nesporazuma oko reda svrhe (Perić, 1987, 102).

Uza sve navedeno bitno je istaknuti da odredba da se svi moraju zanimati za jedinstvo osigurava uvjete u kojima ćemo jasnije uočiti tuđe vrijednosti i nešto naučiti od sugovornika.

Papa Ivan Pavao II. u enciklici *Ut unum sint* podsjeća: »Prijeko je potrebno da katolici radosno priznavaju i cijene doista kršćanske vrednote što proistječu iz zajedničke baštine a nahode se u naše rastavljene braće « (UUS 47). Papa se ovdje referira na četvrti članak *Unitatis redintegratio*, što pokazuje da se u *Dekretu* jasno ističe da i nekatolički kršćani imaju svoju vrijednost i to se ne smije zanemariti. Također se u Dekretu govori o slobodi vjeroispovijesti, te da nitko ne bi trebao biti prisilno obraćen, odnosno zahtjeva se da svi u Crkvi čuvaju dužne slobode (UR 4).

Vezano uz slobodu, Sabor navodi: »Sve i čuvajući jedinstvo u onomu što je nužno, svatko u Crkvi mora, već prema ulozi što mu je dana, sačuvati dužnu slobodu, kako u raznim oblicima duhovnoga života i stege tako u različitosti liturgijskih obreda, pače i u teološkoj razradbi objavljene istine; u svemu pak valja njegovati uzajamnu ljubav« (UR 4). Traži se da se sačuva jedinstvo u onome što je od velike važnosti, poput nekih temeljnih kršćanskih vjerovanja, te da se poštuje sloboda u određivanju kako voditi svoj duhovni život i sl., a sve to da bude prožeto ljubavlju. Mons. Perić u svojemu je komentaru to jednostavno sažeo: »U bitnome: jedinstvo, u nebitnome: sloboda, u svemu: ljubav« (Perić, 1987, 68).

Jedinstvu trebaju težiti svi vjernici i pastiri prema svojim sposobnostima u svakoj životnoj okolnosti ili bilo kojem teološkom i povijesnom istraživanju (UR 5). Dakle, jedinstvo se ne može ostvariti ako je samo jedna strana zainteresirana za dijalog. Sabor ističe da se jedinstvo tiče cijele Crkve (UR 5), znači apsolutno svih. U ovome slučaju ne samo suprotstavljenih strana, nego i vjernika unutar kršćanskih zajednica. Teolozi mogu donositi zaključke i crkveni dokumenti mogu biti napisani, ali ako se na regularnoj životnoj bazi među običnim vjernicima ne događa ekumensko djelovanje, uzalud je trud koji stručnjaci ulažu u ekumenizam.

1.4 Dužnost kršćana u ekumenskom djelovanju

Otkako se spoznala važnost ekumenskog dijaloga kršćani (barem veliki broj kršćanskih zajednica) su odlučili uložiti trud da se ekumenski dijalog razvija. Dok mnogima izvan Katoličke crkve ti zadaci vjerojatno nisu bili toliko strani, Katolička crkva je tek u *Dekretu „Unitatis Redintegratio"* obznanila što bi katolici trebali činiti na putu ekumenska dijaloga s drugim zajednicama. Nakon *njega* su izašli i drugi dokumenti poput *Ekumenskog direktorija* te *Direktorija za primjenu načela i normi o ekumenizmu* u kojima se detaljnije govori o smjernicama koje navode na ispravno ekumensko djelovanje.

Kako bi kršćani mogli ekumenski djelovati *Unitatis redintegratio* govori o tome da bi se trebalo dogoditi „obraćenje srca" (UR 8), odnosno otvorenost jednih prema drugima. Katolici koji žele ekumenski djelovati moraju to činiti u skladu s odredbama mjerodavnih biskupa (dok biskupi i Apostolska stolica imaju ulogu kod katolika promicati ekumenski pokret (DPNNE 39), te biti dobro upoznati s naukom Katoličke crkve, kao i naukom kršćanskih zajednica s kojima dolaze u kontakt (DPNNE 24). Iako je ovo pravilo u *Direktoriju* upućeno prvenstveno katolicima, vjerojatno bi se druge zajednice složile da je za zdrav i koristan dijalog potrebno barem osnovno znanje o nauku zajednice svojeg sugovornika.

Također, nije na odmet da kršćani budu svjesni svojih razlika i da bez straha otvoreno progovaraju o tome, ali bitno je da stalno imaju na umu da ih povezuje nešto jače od razlika koje ih dijele, a to je Isus Krist.

Uz navedeno, potrebno je da katolici osim nauke i bogoštovlja budu upoznati i s religioznom psihologijom i kulturom svoje braće, te se zahtjeva da ta proučavanja budu po istini i dobrodušno (UR 9). Da proučavanja i međusobna upoznavanja budu što kvalitetnija i plodonosna, poželjni su sastanci na koje će se i jedni i drugi odazivati. Time će se pronaći način da se sadržaj vjere jasnije izložiti (UR 9). *Dekret* također jasno određuje da dijalog moraju voditi stručnjaci, ali stručnjaci ne moraju nužno dolaziti iz reda svećenika, nego je jedini uvjet da budu stručni u svojemu znanstvenom polju (Perić, 1987, 93).

Osim stručnosti u svojoj znanstvenoj disciplini, bitno je biti ekumenski obrazovan što bi značilo izbjegavanje polemike (UR 10). Ova se odredba u *Dekretu* (UR 10) posebno odnosi na svećenike i one koji to namjeravaju postati, jer se ostali vjernici znaju ugledati na svoje svećenike i pripadnike redovničkih zajednica. U *Direktoriju* (DPNNE 70 – 91) su jasno naznačene smjernice za one koji rade u pastoralnim službama, zaređenim i nezaređenim službenicima.

Također se ističe da je ekumensko iskustvo veoma važno kako bi se moglo ekumenski djelovati (DPNNE 82; 85 – 86). Kako bi se moglo ispravno djelovati mora se imati na umu da se ekumenske prilike razlikuju od područja do područja, te se ne smiju izgubiti iz vida ni drugi čimbenici poput politike, kulture i sl. (DPNNE 32 – 33).

Osim što su posebni tečajevi za ekumenizam, teološki fakulteti i slične ustanove spomenuti kao moguća mjesta ekumenske izobrazbe, navedena su i neka druga mjesta koja nisu toliko formalna.

Nije iznenađujuće što na prvo mjesto na tom popisu dolazi obitelj (DPNNE 66). Za čovjekov razvoj njegova obitelj igra veliku ulogu. Prvi tko ima utjecaj na čovjeka su njegovi roditelji koji se skrbe i brinu za njega. Prema tome, očekivano je da će djeca vidjeti svoj uzor u roditeljima i preuzet će neke od stavova koje roditelji zastupaju. Ipak je obiteljsko okruženje prvo okruženje iz kojega stječemo spoznaje. Štoviše »upravo je obitelj mjesto gdje se ne smiju graditi predrasude već se u svemu treba tražiti istina« (DPNNE 66). Svijest o kršćanskom identitetu je ono što čini obitelj spremnom živjeti i naviještati evanđelje (DPNNE 66a).

Kada je riječ o odgoju nakon obitelji, zajednica je ta koja oblikuje mladog čovjeka i nudi mu iskustva i znanje. *Direktorij* naglašava da je župa zajednica koja slavi i okuplja se oko Krista i da iz toga razloga mora biti prožeta ekumenskim duhom. Zahtjeva se od župnika da posebno pripazi na propovijed i homilije u tom pogleda. No, župnik to ne mora sam. Posebno se preporučuje suradnja s onima kojima je podijeljena zadaća baviti se ekumenskim djelovanjem u tom pogledu (DPNNE 67).

Već je spomenuto da teološki fakulteti moraju njegovati ekumenizam. Škole bilo koje vrste i stupnja tu nisu iznimka, pogotovo katoličke škole (DPNNE 68). U školama učenici uče jedni od drugih, međusobno komuniciraju. U školi provode većinu dana i ne mogu pobjeći jedni od drugih. Nije iznenađujuće što će se s vremenom formirati u grupe, ali nipošto ne smiju isključivati jedni drugi. Tu se s jedne strane pokazuje velika važnost obitelji i župne zajednice, jer su učenici od malih nogu okruženi njima. Nastavnici imaju isti zadatak (DPNNE 68a; 68b).

U posebnom fokusu *Direktorija* su katoličke škole, »u kojima mladi moraju rasti u vjeri, molitvi i u odluci da će provoditi u praksi kršćansko Evanđelje jedinstva. Treba ih poučavati u istinskom ekumenizmu, slijedeći nauk Katoličke Crkve« (DPNNE 68a). Sredstva za obrazovanje i odgoj vjernika su raznolika. Prvo i osnovno je slušanje i proučavanje Božje Riječi (DPNNE 59). Potom propovijedanje bilo da je za vrijeme liturgijskog slavlja ili izvan (DPNNE 60). »Propovijedanje se treba baviti otkrivanjem otajstva jedinstva Crkve i, koliko je moguće, vidljivo promicati jedinstvo kršćana. U propovijedanju treba izbjegavati svako netočno primjenjivanje Svetog pisma« (DPNNE 60). Naznačuje se da kateheza nije samo

učenje nauka vjere, nego i usvajanje ekumenskog stava, te kršćanskog načina življenja svoje vjere, te se poziva na načela ekumenizma: da se nauk mora jasno i nedvosmisleno naučavati i na isti način prikazati učenja drugih crkvenih zajednica (DPNNE 61). Ističe se da će kateheza biti zaista ekumenska ako će uspjeti pripremiti katolike da žive s ne katolicima, potvrđujući svoj identitet, ali i poštujući vjeru drugih (DPNNE 61d).

Direktorij za primjenu načela i normi ekumenizma potanko opisuje na koji bi način kršćanski život trebao biti isprepleten s ekumenskim djelovanjem. Tako se opisuje i kako bi trebala teći suradnja između katolika i nekatolika.

Kršćane se može poticati na sudjelovanje jednih s drugima u duhovnim dobrima poput zajedničke molitve, sudjelovanje u liturgijskom činu (pod određenim uvjetima), zajedničke uporabe mjesta i svih potrebnih liturgijskih predmeta (DPNNE 102 – 103). Preporučuje se savjetovanje katoličkih nadležnih vlasti i vlasti drugih zajednica kako bi se pronašle mogućnosti zakonite uzajamnosti prema nauku i predajama različitih zajednica (DPNNE 106).

Potrebno je njegovati duhovni život kako bi se ekumenski duh razvijao i napredovao (DPNNE 62). Također je važno da se pokaže na van življenje kršćanske vjere. Kršćanin će to pokazati i drugim pothvatima kao što je obrana prava čovjeka, pomaganje potrebitima, zalaganje za mir u svijetu i drugi oblici požrtvovnosti za druge (DPPNE 64).

1.5 Molitva za jedinstvo kršćana

Molitva je bitan dio prakse bilo koje religiozne osobe, pogotovo, ako je riječ o kršćaninu. Kako *Katekizam Katoličke crkve* navodi: »Molitva je život novoga srca. Ona nas treba nadahnjivati svakog trena« (KKC 2697).

Pa tako kršćanske zajednice mole i posebnu molitvu za jedinstvo kršćana. »Budući da je jedinstvo Crkve ne ljudsko djelo nego Božji dar, ne možemo ga ostvariti ljudskim snagama. Možemo ga samo isprositi od Boga« (Perić, 1987, 85). Prema tome, jasno se vidi kakvu važnost ova molitva ima za kršćane koji žele mir i jedinstvo među svojom kršćanskom braćom.

Temelji molitve za jedinstvo kršćana naziru se još od 18. stoljeća. Duhovni pentekostalni pokret u Škotskoj i Americi već oko 1740. godine poticao je da kršćani mole za sve crkve i sa svim crkvama. Kasnije, 1820. godine Anglinkanski pastor James Haldane Stewart objavljuje *Naznake za sveopće jedinstvo kršćana izljevom Duha*. (Zečević, 1995, 229) Dr. sc. Reinhard Frieling navodi da je J. H. Stewart 1837. godine dao prvi poticaj za molitveno okupljanje kršćana, te predložio da se okupljanje odvija prvi ponedjeljak u novoj godini (Frieling, 2009, 155). Razvijanje molitve za jedinstvo nastavlja se u sklopu *Evanđeoske alijanse*

o kojoj će biti više govora kasnije. Tu se od 1846. godine pojedinačni kršćani okupljaju s uvjerenjem da postoji neuništivo jedinstvo u vjeri u Krista, te da molitva može pomoći u nadilaženju predrasuda. Od tada se *Molitveni tjedan Evanđeoske alijanse* odvija svake godine početkom siječnja, no obuhvaćao je samo protestanski prostor, a ne i rimokatolički i pravoslavni (Frieling, 2009, 155). Dr. sc. Frieling smatra da ga se, bez obzira na to, može smatrati početkom ekumenske duhovnosti (Frieling, 2009, 155).

Dok se na protestantskom području razvijala zamisao o molitvi za jedinstvo kršćana, na katoličkoj strani ekumenizam se promatrao sumnjičavo. Čak se i zabranjivalo sudjelovanje na takvoj vrsti molitvi i okupljanja. Tako je rimski Sveti oficij 1864. godine strogo osudio i zabranio katolicima sudjelovanje u APUC-u[10], društvu koje je okupljalo rimokatoličke, pravoslavne i protestantske kršćane dajući im zadatak da mole svakog dana za jedni za druge i za jedinstvo Crkve (Frieling, 2009, 155).

»Na katoličkoj strani *Papa Lav (Leon) XIII*. u svojem apostolskom pismu *Providae matris* od 5. 5. 1895. godine propisuje posebne molitve za ponovno ujedinjenje rastavljenje braće sa Stolicom sv. Petra u molitvenoj devetnici za jedinstvo uoči Duhova« (Zečević, 1995, 230).

No, prema navedenom izgleda da je bilo riječ o molitvi za povratak Katoličkoj crkvi onih koji su se odvojili od nje iz nekog razloga. Iako ova molitva sadrži želju za jedinstvom Crkve, još uvijek odiše porukom da je spasenje unutar Katoličke crkve. Iako možda ovaj propis nije u duhu ekumenizma kakvog poznajemo (Frieling, 2009, 158), neupitna je činjenica da je papa Leon XIII. prvi papa koji je propisuje jednu takvu vrstu molitve.

Nakon toga, u Katoličkoj crkvi se sve više pojavljuju inicijative koje su promicale jedinstvo kršćana. Prof. Zečević u svojemu članku *Nastanak, povijest i smisao tjedna molitve za jedinstvo kršćana* navodi kao primjer Paula Jamesa Wattsona koji je nekada bio član episkopalne Crkve, a kasnije anglikanski pastor. On je 1907. godine u časopisu *The Lamp* izložio ideju molitvene osmine za jedinstvo kršćana (Zečević, 1995, 230). Wattson je zajedno s Lauranom White osnovao jednu mušku i jednu žensku samostansku zajednicu prema pravilu sv. Franje Asiškog. Već 1908. godine ostvaruje svoju molitvenu osminu, ali i s drugim anglikanskim i katoličkim zajednicama. Odabrao je razdoblje 18. – 25. siječnja za provođenje osmine, zato što se prije liturgijske obnove 18. siječnja slavila svetkovina Stolice sv. Petra u Rimu (danas se ova svetkovina slavi 22. veljače), a 25. siječnja je blagdan Obraćenja sv. Pavla. Sljedeće godine papa Pio X. je odobrio i potvrdio molitvenu osminu, a Wattson 30. listopada

[10] Društvo za poticanje jedinstva kršćanstva (Association for the Promotion of the Unity of Christendom)

1909. godine prihvatio puno zajedništvo s Rimokatoličkom crkvom, a 1910. godine je zaređen za katoličkog svećenika. Ujedno ga se smatra utemeljiteljem suvremene molitvene osmine (Zečević, 1995, 230). Osim Wattsona ,za molitvenu osminu se zalagao i katolički svećenik Paul Couturier (Frienling, 2009, 158). Couturier je bio potaknut »kontaktima s pravoslavnim i anglikanskim kršćanima, a od 1933. pledirao je za to da se kršćani svih konfesija okupljaju i izražavaju svoje zajedništvo s Kristom na način s kojim se svatko može složiti, bez obzira na to iz koje pobožnosti i tradicije potječe ili kakav je unutarnji razvoj prošao« (Frieling, 2009, 158).

Od kada je papa Pio X. odobrio Wattsonovu molitvenu osminu, neki od papa nakon njega su nastavili u sličnome tonu. Papa Benedikt XV. smatrao je korisnim i potrebnim preporučiti svim katolicima da prakticiraju ovu vrstu molitve (Zečević, 1995, 231).

Navedeni primjeri pokazuju kako je optuživanje Katoličke crkve za pasivnost po pitanju ekumenskog djelovanje pomalo pretjerano. Ipak u usporedbi s drugim kršćanskim zajednicama, Katolička crkva se kretala sporo prema cilju. No, iako su viši krugovi Katoličke crkve bili sumnjičavi i vidjeli molitvu za jedinstvo kao molitvu za povratak onih koji su se otuđili od Katoličke crkve, mnogi pojedinci i razne organizacije nastojale su provesti u djelo molitvu za jedinstvo u kojoj će se poštivati različitosti.

Molitvena osmina poprima važniji značaj u Katoličkoj crkvi nakon Drugog vatikanskog koncila. U *Dekretu o ekumenizmu* se jasno iznosi zaključak da je i više nego poželjno da se katolici za vrijeme zajedničke molitve za jedinstvo i na ekumenskim sastancima mole s rastavljenom braćom (UR 8). Nadalje *Dekret* navodi: »Takve zajedničke prošnje doista su jako djelotvorno sredstvo da se izmoli milost jedinstva i prirodno označuju one veze koje još povezuju katolike s rastavljenom braćom: „Jer gdje su dvojica ili trojica sabrana radi mene, tu sam ja među njima“ (Mt 18, 20)« (UR 8). Mons. Perić u svojemu komentaru navodi da je u Katoličkoj crkvi ovakav saborski poziv novost, zato što su se u prošlosti znalo zabranjivati takvi događaji ili se prešućivalo o tome (Perić, 1987, 85 – 86).

Od donošenja *Dekreta o ekumenizmu* sve se intenzivnije radilo na poticanju molitve za jedinstvo. Čak se i preporučuje da se u posebnim razdobljima takva vrsta molitve moli češće: 18. -25. siječnja, u vremenu između Gospodinova uzašašća i Duhova, u dane oko Bogojavljanja, na Veliki četvrtak, na Veliki petak, Uskrs, prigodom ekumenskog susreta (Perić, 1987, 87).

Dok se u Katoličkoj crkvi naglašavaju pojedina razdoblja kada bi se trebalo osvrnuti na molitvu za jedinstvo, biskup Timothy Ware ističe da pravoslavni kršćani na početku svake Božje liturgije mole za jedinstvo svih i mir u čitavom svijetu (Ware, 2005, 250).

Što se tiče ovlaštene osobe za organizaciju ovakvih prigoda stoji sljedeće: »O konkretnom načinu postupanja neka, obaziruć se na sve okolnosti mjesta, vremena i osoba, razborito odluči mjesni biskupski autoritet; osim ako biskupska konferencija; prema vlastitim statutima, ili Sveta Stolica ne odluče drugačije« (UR 8).

Pripadnici CCEE-a i KEK-a su potpisali *Ekumensku povelju za rast suradnje među crkvama u Europi* te su se obvezale »moliti jedni za druge i za kršćansko jedinstvo« (CO 5). Time su se obvezale ne propustiti priliku vršiti ovu važnu zadaću kako bi se zajedništvo produbilo i očvrsnulo. Prije donošenja ovog dokumenta papa Ivan Pavao II. ističe: »Ako kršćani, unatoč svojim podjelama, budu umjeli sve se češće sabirati na zajedničku molitvu oko Krista, porast će njihova svijest kako je maleno ono što ih dijeli u usporedbi s onim što ih povezuje« (UUS 22). U enciklici papa navodi da njegovi »pastoralni posjeti uključuju i ekumenski susret i zajedničku molitvu braće i sestara, koji traže jedinstvo u Kristu i njegovoj Crkvi« (UUS 24). Također, u enciklici je naveo da se kroz zajedničku molitvu svi počinjemo opet privikavati jedni na druge i privodi nas bliže jedinstvu kakvo je zamislio Krist (UUS 53).

Danas se diljem svijeta prakticira molitva za jedinstvo kršćana, odnosno molitvena osmina kako bi se kršćani prisjetili i dublje postali svjesni kako ih unatoč nekim nepremostivim razlikama veže čežnja za jedinstvom.

1.6 Službeni početak ekumenskog pokreta

U povijesti kršćanstva bilo je razgovora i ponekih pokušaja uspostave jedinstva, no tek se u dvadesetom stoljeću ozbiljnije razmatralo uspostavljanje ekumenskog pokreta, premda je baptistički misionar William Carey iznio zahtjev da se osnuje „sveopće udruženje svih kršćanskih denominacija za sve četiri strane svijeta“, a pokušaji misionarskog usklađivanja su počela od 1854. godine (Miz, 2001, 26). »Od 1854. nadalje dolazi do prvih nadkonfesionalnih misijskih konferencija u Engleskoj, SAD-u i Aziji. Također su uspostavljena trajna savjetodavna tijela: Kontinentalna misijska konferencija (od 1866.), Odbor njemačkih evangeličkih misija (od 1885.) i Foreign Mission Conferences of North America (od 1893.)« (Frieling, 2009, 39).

Kako je provođenje misija bilo sve teže i nije više davalo mnogo rezultata, tako su se kršćani morali priupitati gdje je problem. Već je rečeno da zbog nejedinstva u misijama nisu izgledali vjerodostojno. Nerijetko su misije bile povezane s kolonijalnim svjetskim silama (Frieling, 2009, 39) i bile u skladu s njihovom politikom, te vjerojatno i iz tog razloga evanđelje

nije dopiralo potpuno kod domaćeg stanovništva u Trećem svijetu. Ujedno su počele slabjeti simpatije prema Crkvi i na njenom domaćem terenu, odnosno u Europi.

Ono što je uzdrmalo zapadni svijet je potpisivanje *Deklaracija o ljudskim pravima* u Americi, a 1789. godine i u Francuskoj. Opća ljudska prava su se počela zakonski regulirati, a Crkva je s vremenom gubila na značaju, pogotovo u Francuskoj nakon Francuske revolucije (1789.-1795.). U devetnaestom stoljeću su se počele razvijati prirodne znanosti i uskoro su preuzele glavnu riječ, a ono duhovno nije se činilo toliko bitnim (Frieling, 2009, 32 -33).

Svi ti čimbenici su pridonijeli zaključku da se nešto treba učiniti po pitanju jedinstva. Tako je i kršćanski pokret *Evanđeoska alijansa* osnovan 1846. godine s ciljem (koji vrijedi i danas) okupljanja kršćana na lokalnoj razini kako bi sudjelovali u misijskom i socijalnom angažmanu te zajedničkoj molitvi (Frieling, 2009, 38).

Rad *Evanđeoske alijanse* bio je podijeljen u nacionalne ogranke, a britanski dio je brzo rastao. Sama struktura bila je veoma slaba, što pokazuje i činjenica da su tek 1884. godine oformili međunarodni odbor, a nakon Prvog svjetskog rata se naglašavala intenzivna globalna suradnja. No, s vremenom je razvila stav protiv znanstvene, povijesno kritičke egzegeze Biblije radi naglaska božansku inspiraciju Biblije, te se u 20-tim godinama prošlog stoljeća počela distancirati od crkvenih konferencija, jer se nisu slagali s njihovom težnjom za ujedinjenjem crkava kao institucija (Frieling, 2009, 90).

Ta organizacija bila je prva u nizu koja je imala za cilj neku vrstu jedinstva među kršćanima. U to vrijeme su se oko jedinstva jako trudile omladinske organizacije poput, YMCA[11] i CVJM[12] (osnovane 1855. godine) čiju su „osnovu“ preuzeli ekumenski pokreti 20. stoljeća. Naime, CVJM je imao cilj da okupi mlade koji priznaju da je Isus Krist njihov Spasitelj i Bog u skladu s Biblijom (Frieling, 2009, 39).

Sve ove organizacije su bile preteča suvremenom ekumenskom pokretu i stvarale temelj za nove pokušaje jedinstva.

Godina koja se uzima za nastanak ekumenskog pokreta je 1910. godina u Edinburghu (Miz, 2001, 26). Riječ o konferenciji s 1200 predstavnika iz 150 nerimokatoličkih misijskih društava (Frieling, 2009, 41). Cijenjena je radi svojih programatskih iskaza o „svjedočanstvu“ i „jedinstvu“ (Frieling, 2009, 39).

Za konferenciju su zaslužni John Mott i Joseph H. Oldham. Na konferenciji se dotaklo sljedećih tema: širenje evanđelja u nekršćanskom svijetu, Crkva na misijskom području, misijska škola i pokrštavanje nacionalnog života, poruka misije u kontekstu nekršćanskih

[11] Christlicher Verein junger Männer; Kršćanska udruga mladih ljudi
[12] Christlicher Verein junger Frauen; Kršćanska udruga mladih žena

religija, misijska izobrazba, temelj misije u domovini, misija i vlada, suradnja i poticanje jedinstva. Konferencija je imala savjetodavni karakter, te je zaključila da se misije trebaju osloboditi tzv. zapadnjačkog utjecaja, a na konferenciji je bio poseban naglasak na poticanju jedinstva kako bi se nekršćanskim zemljama pokazala nepodijeljena Kristova Crkva. Konferencija je izbjegla pitanja nauka i vjere (Frieling, 2009, 41 – 43).

1.6.1 Svjetsko vijeće crkava (Ekumensko vijeće crkava)

Dvadeseto stoljeće bilo je iznimno turbulentno. Dva svjetska rata i ideološki sukobi koji su se dogodili ostavili su neizbrisiv trag i posljedice na ovome svijetu. Nažalost, kršćanstvo je oslabilo kako u Europi tako i u svijetu (Frieling, 2009, 63).

Iz toga razloga su se neke organizacije udružile. Tako su se udružile dvije organizacije *Život i rad* (*Pokret za praktično kršćanstvo*) i *Vjera i ustrojstvo* (*Pokret za vjeru i ustroj Crkve*). Najprije su se privremeno udružile 1937. godine, a konačno su se ujedinile 1948. godine u Amsterdamu i tako je nastalo *Svjetsko vijeće crkava* (Perić, 1987, 22).

Prvi cilj SVC-a jest isticanje potrebe za obnovom samih crkava (prvenstveno u duhovnom i teološkom smislu, a kasnije organizacijskom smislu). Izjavom iz Toronta 1950. godine Svjetsko vijeće crkava izjavljuje da se ne smatra nekakvom nad – crkvom, niti da članice organizacije umanjuju svoje vlastito shvaćanje Crkve (Frieling, 2009, 65).

Organizacija je doprinijela ekumenskom dijalogu te je 1975. godine jasno formulirala ciljeve:

1. Pozvati crkve da slijede cilj vidljivog jedinstva u jednoj vjeri i jednom euharistijskom zajedništvu, koje nalazi izraz u bogoslužju i u zajedničkom životu u Kristu, krenuti u pravcu toga jedinstva kako bi svijet uzvjerovao;
2. Posvuda i na svakome mjestu poticati zajedničko svjedočenje crkava;
3. Podržavati crkve u njihovom globalnom misijskom i evangelizacijskom zajedništvu;
4. Postaviti služenje ljudima u nevolji kao zajedničku zadaću crkava, rušiti ograde koje razdvajaju ljude i poticati suživot ljudske obitelji u pravednosti i miru;
5. Ohrabrivati obnovu Crkve u jedinstvu, bogoslužju, misiji i službi;
6. Uspostaviti i održavati odnose s nacionalnim crkvenim konferencijama, svjetskim konfesionalnim savezima i drugim ekumenskim organizacijama;
7. Nastaviti rad međunarodnih Pokreta za vjeru i ustroj Crkve i Pokreta za praktično kršćanstvo, kao i Međunarodnoga misijskog vijeća i Svjetskoga vijeća za kršćanski odgoj (Frieling, 2009, 65-66).

Dok još nisu bili ovako jasno i sažeto formulirani, ciljevi su privlačili predstavnike Crkava. Danas je u toj organizaciji 349 crkava i denominacija iz više od 110 zemalja (Dolenc, 2010, 668).

Rimokatolička crkva se nije priključila *Ekumenskom vijeću crkava*, ali blisko surađuju te je član komisije za *Faith and Order* i komisije *Mission and Evangelism* (Dolenc, 2010, 668).

Prof. Dolenc u svojemu članku *Glavne zadaće i poteškoće na koje nailazi Ekumensko vijeće crkava* navodi neke od glavnih zasluga *Vijeća*: doprinijelo je tekstu *Opće deklaracije o ljudskim pravima*, obavilo je teološki posao po pitanju krštenja, euharistije, crkvenoj službi te misija; nije zaobišlo ni pitanja međureligijskog dijaloga, rasizma i sličnih problema u svijetu (Dolenc, 2010, 668).

Postojanje *Svjetskog vijeća crkava* i sličnih organizacija je potrebno u ekumenizmu, zato što takve organizacije mogu biti „neutralno tlo“ da se razne Crkve sastanu i raspravljaju o svojim problemima uz manji rizik od eskalacije sukoba.

2 Odnos Katoličke i Pravoslavne crkve

Prije raskola postojale su značajne razlike između Istoka i Zapada koje nisu nužno trebale dovesti do razdvajanja, ali su poslužile kao izlike za sukobe.

Interesi u teološkim pitanjima su bili različiti. »I dok je Istok pokazivao zanimanje za kristološke i trinitarne teološke probleme, Zapad se više zanimao za soteriološke, etičke i ekleziološke probleme, pokazujući pri tom sklonost za racionalnim i praktičnim« (Kolarić, 1985, 21). To ne znači da su zanemarivali teološka pitanja u smislu da su potpuno odustajali od njih, već su imali drugačije potrebe za proučavanjem nauka.

Mnogi misle da je do velikog raskola između Pravoslavne crkve i Katoličke crkve došlo zbog jednog jedinog događaja, točnije izopćenje carigradskog patrijarha od strane Rima 1054. godine, ali istina je zapravo da su mnogi čimbenici prethodili ovom konačnom raskidu.

2.1 Veliki raskol 1054.

Najčešća pomisao, kada je riječ velikom raskolu, je ta da je nastao samo radi jednog nesporazuma, odnosno nekakvog ključnog događaja koji je bio samo kap koja je prelila čašu.

No, »raskol su prouzročili kulturni, politički i privredni činitelji; no osnovni razlozi nisu bili svjetovne već, teološke prirode« (Ware, 2005, 41). Sporovi teološke prirode su poznatiji od drugih razloga. Teolog Miz navodi neke od razloga koji su potaknuli raskol, poput stava u vezi Biblije: na Istoku je Biblija cjenjenija od razuma, dok se na Zapadu visoko vrednuje razum; Istok je bio u većem kontaktu s drugim religijama, filozofija i kulturama (islam, hinduizam, budizam...) i sl. (Miz, 2001, 137) Dva osnovna sporna doktrinarna pitanja su bili papinski primat i dodatak *filioque* u Nicejsko – carigradsko vjerovanje (Ware, 2005, 41).

Iako su teološke razlike i različita isticanja znali biti uzrok neslaganja, nisu nužno trebali dovesti i do raskola. Biskup Timothy Ware također navodi neke razlike između Istoka i Zapada. »Razmišljajući o Trojstvu, Rimljani su polazili od božanskog jedinstva, a Grci od tri Božja lika; kad su razmišljali o raspeću, Rimljani su prvenstveno imali na umu Krista kao žrtvu, a Grci Krista pobjednika; i tako dalje« (Ware, 2005, 45). Različita dva pristupa sama po sebi nisu bila proturječna, već su se nadopunjavali u ranoj Crkvi (Ware, 2005, 45).

Udaljavanje je počelo mnogo prije 11. stoljeća. Jedan od razloga se dogodio početkom četvrtog stoljeća, kada je car Konstantin osnovao Konstantinopol (Carigrad) 11. svibnja 330. godine. Konstantinopol je postao glavnim gradom istočnog dijela Rimskog carstva, te je prozvan „Novim Rimom“. Na taj se način izrazila želja da se nadmaši „stari Rim“ na svjetskom, političkom i vjerskom polju (Kolarić, 1985, 23).

Prema prof. Kolariću, prije toga nije se dovodio u pitanje papinski primat (Kolarić, 1985, 23). Ubrzo je počelo međusobno nadmudrivanje i isticanje međusobnih pogrešaka, a razlike koje se prije nisu činile velikima bile su povod za svađu. Odnos Istoka i Zapada je postao podosta kompliciran i kompleksan.

Nije pomogla ni tužna okolnost što je Zapadno rimsko carstvo propalo 476. godine. Kako je Rim bio razoren i opljačkan, izgubio je sve vezano uz njegovu prijašnju slavu. S druge strane, Istočno rimsko carstvo naglo je jačalo. Carigrad više nije bio inferioran u usporedbi s Rimom. Štoviše, nadmašio ga je u kulturi, broju stanovnika, čak i u politici (Kolarić, 1985, 29).

Dok Rim nije imao vladara koji bi se pobrinuo za nerede i ujedinio narod, Istok je bio pod čvrstom vlašću cara. Na Zapadu je papinstvo bilo jedina sila koja je mogla ujediniti ljude i biti faktorom kontinuiteta i stabilnosti u duhovnom i političkom životu Zapada. Tako je papinstvo dobilo još više na važnosti, što je dovelo do toga da je papa morao biti taj koji će naređivati i svećenstvu i svjetovnim vladarima (Ware, 2005, 44). Na Istoku, carevi su bili ti koji su sazivali opće crkvene sabore i donosili odluke o dogmatskim sukobima, a ne crkveni ljudi. (Kolarić, 1985, 21) Prof. Kolarić navodi da se s vremenom stanje promijenilo na Zapadu. Crkva i država su viđene kao odijeljene stvarnosti, svjetovni vladar na jednoj, a papa na drugoj strani što je znalo rezultirati otvorenim neslaganjem (Kolarić, 1985, 41). Prema tome, na Zapadu često nije bilo niti međusobnog jedinstva između duhovnog i svjetovnog.

Istok nije poznavao takav problem, jer je poimanje vlasti bilo drugačije. »Narod i država bili su označivani jednim pojmom „politeia“, kao jedno tijelo, s jednom dušom i s jednom pravoslavnom vjerom« (Kolarić, 1985, 41). Prof. Kolarić objašnjava da to ne znači da si je car na Istoku prisvajao papinska prava, nego je samo imao veći utjecaj na tijek crkvenog života, nego što je to imao car na Zapadu nakon obnove Zapadnog rimskog carstva (Kolarić, 1985, 41).

Dakle, na Istoku je bilo normalno da državna vlast i duhovna vlast surađuju i budu isprepletene. Država i vjera su viđene kao dvije polovice iste cjeline. Na Zapadu je takvo razmišljanje sve više postojalo strano i na kraju potpuno odvojeno.

Osim političkog kolapsa na Zapadu je stao i kulturni razvoj radi nesigurnosti, na drugoj strani kultura je procvjetala. Biskup Ware navodi da u Bizantu nije bilo strano naići na teologa – laika koji je bio aktivan u tom području, dok je na Zapadu teologija smatrana disciplinom kojom se bave isključivo svećenici (Ware, 2005, 44).

No, sve većoj podijeljenosti nisu doprinijele samo nesretne okolnosti koje su zadesile Rim, već nerazumijevanje i oholost s obje strane. Primjerice, car Lav III. (717. – 741) je svojim službenicima dijelio nekoć slavne carske latinske nazive, dok je sebi pripisivao grčke nazive, a papu su nazivali „homo barbarus“, što znači „nekulturni čovjek“ (Kolarić, 1985, 29). Poanta je

bila u tome što se na Istoku grčki jezik izuzetno cijenio, kao jezik kojim je napisan Novi zavjet. Na latinski se sve više gledao kao na jezik nižega ranga, a na ljude na Zapadu se gledalo kao na barbare. (Kolarić, 1985, 29). »Na žalost, i na Zapadu se odvijao sličan proces. Od 6. st. nadalje zapadnjaci više nisu znali grčki jezik, a nisu se ni trudili da ga nauče. Tako sâm papa Grgur Veliki, inače jedan od najvećih papa u povijesti Crkve, za vrijeme svoga šestogodišnjeg boravka na bizantskom dvoru nije naučio grčki!« (Kolarić, 1985, 29).

Kako je vrijeme prolazilo tako su se Zapad i Istok sve više razilazili u mišljenjima, a način života se uvelike počeo razlikovati. Kalendar, blagdani, postovi čak i način odijevanja klera se razlikovao (Kolarić, 1985, 30).

Odnosi su se počeli zaoštravati i na političkoj sceni. Kako se Rim nije mogao nositi s Langobardima, papa Stjepan II. se obratio franačkom vladaru Pipinu Malom u potrazi za zaštitom. Okrenuti se Istoku za pomoć u tom trenutku nije bila opcija. Kako je u to vrijeme trajao sukob oko štovanja ikona,[13] komunikaciju između Carigrada i Rima bilo je teško ostvariti (Ware, 2005, 42). Koliko je papa izgubio na važnosti pokazuje i činjenica da je u razdoblju ikonoklastičkih sukoba car oduzeo južni dio Italije papi i stavio ga pod jurisdikciju carigradskog patrijarha, pod izlikom da na civilnom području istočnorimskog cara ne može vršiti crkvenu vlast biskup koji politički ne pripada Carstvu (Kolarić, 1985, 40).

No, vratimo se na dio kada je papa tražio pomoć od Franaka. Time je započelo novo razdoblje za Rim. Točnije, 25. prosinca 800. godine je bio presudan. Na taj dan papa Leon III. okrunio je Karla Velikog za cara. No, u Bizantu nisu bili zadovoljni tom odlukom. »Krunjenje Karla Velikog za zapadnorimskog cara (800) od pape Leona III. protumačeno je u Carigradu kao čin veleizdaje. Tako je politički raskol Carstva postupno vodio i prema vjerskom raskidu« (Kolarić, 1985, 30).

Vjerski sukob je u devetom stoljeću postao intenzivan. Sve je započelo s pojavom patrijarha Focija. Postavljen je za carigradskog patrijarha nakon što je njegov prethodnik Ignacije 857. godine javno uskratio carevu ujaku Bardasu svetu pričest, te se patrijarh prisilno morao odreći dužnosti i otići. Rim je saznao za to i papa Nikola I. je poslao svoje legate da istraže slučaj (Kolarić, 1985, 30). Focije je u Pravoslavnoj Crkvi smatran najistaknutijim misliocem, iznimnim političarom (Ware, 2005, 48) i to ne bez razloga.

[13] Ikonoklastički spor je trajao cijelo osmo i gotovo čitavo deveto stoljeće. Kršćanima nije bila strana ideja da bi štovanje slika moglo biti idolopoklonstvo. Na Istoku vjerojatno su židovske i muslimanske ideje da se Bog ne bi trebao prikazivati u ljudskom liku dale vjetar u leđa kršćanima koji su već imali slična razmišljanja. Prvo je započelo s napadom Leona III. na svete slike 726., a na kraju se završilo pobjedom ikonobranitelja 787. godine na sedmom ekumenskom koncilu (Drugi nicejski sabor). No, zbog novog napada ikonoklasta, tek su se 843. slike zauvijek vratile u crkve pod vodstvom carice Teodore (Ware, 2005, 30).

U ovom konkretnom slučaju, Focije je veoma srdačno i s poštovanjem primio legate i legati su na sinodi 861. godine u Carigradu potvrdili Focijev položaj kao carigradskog patrijarha, no prema papinom mišljenju prekoračili su svoje ovlasti. Focija je proglasio svrgnutim, a Ignacija priznao zakonit patrijarhom. Carigrad se nije obazirao na ovu presudu (Ware, 2005, 48). No, pravi problemi su počeli kada je bugarski knez Boris tražio papu da mu pošalje latinske misionare kako bi se oslobodio utjecaja Bizanta. Latinski misionari nisu dobro obavili svoj posao, te su uspjeli motivirati Focija da napadne papu optužbama da posti subotom, da prezire oženjene svećenike, istaknuo je dodatak *filioque*[14] kao problem, optužio za ponovno podjeljivanje sakramenta potvrde u slučaju da su bizantski biskupi bili prvi koji su ga podijelili. Potom je na sinodi 867. godine ekskomunicirao papu, no iste godine dogodio se i državni udar u Carigradu (Kolarić, 1985, 31)

Kako je izgubio zaštitnika, Focije je morao otići iz Carigrada i odreći se svojeg mjesta patrijarha te je ekskomuniciran odlukom sabora godine 869. - 870. Ignacije se vratio na svoje mjesto patrijarha (Kolarić, 1985, 31). No, Focije se nakon Ignacijeve smrti 877. godine opet našao na mjestu carigradskog patrijarha i ovaj put ga je i papa Ivan VIII. priznao patrijarhom i tada nije bilo prekida komunikacije s Rimom (Ware, 2005, 50) Ipak Focije je ubrzo pao u carevu nemilost, pa ga je car Lav VI. 886. godine otjerao iz Carigrada u samostan gdje je i umro 893. godine (Kolarić, 1985, 31).

Od tada stvari nisu krenule nabolje. Sve se više osjećao jaz između Istoka i Zapada. Nije bilo više pravog zajedništva, što pokazuje i činjenica da se od 1009. godine u carigradskim Diptisima nije više pojavljivalo papino ime (Ware, 2005, 51).

Do 11. stoljeća Zapad i Istok su podlegli razmišljanjima da je ona druga strana uvijek u krivu. Štoviše, čini se da su oni čija je dužnost bila raditi na dijalogu i poboljšanju odnosa usvojili stav „ja sam u pravu, ti si u krivu."

U 11. stoljeću se pojavila nova prijetnja dolaskom Normana. Prodirali su u južnu Italiju koja je bila pod carigradskom jurisdikcijom, ali njihovo napredovanje u osvajanjima prijetilo je i ostatku Italije, odnosno Rimu. S obzirom na to da su imali zajedničkog protivnika, papa Leon IX. i car Konstantin IX. Monomah su se zbližili (Birnstein i dr., 1997, 134). Potom je papa poslao vojsku u južnu Italiju što je Mihajlo Cerularije iskoristio za napad na papu navodeći iste optužbe koje naveo i Focije prije njega (Kolarić, 1985, 32). Pritom je zatvorio crkve koje su služile latinske obrede. Papa je poslao svojeg kardinala Humberta da popravi odnose. »Izbor

[14] Danas je općenito mišljenje među katoličkim i pravoslavnim teolozima da se ovaj dodatak u prošlosti uzeo kao kamen spoticanja više u polemičke svrhe, nego što zaista ima važnost kakvu mu se pripisivala u prošlosti (Miz, 2001, 146)

kardinala Humberta međutim bio je koban jer su i on i Cerularije bili ljudi kruta i nepomirljiva stava čiji susret u kršćana nije mogao pobuditi dobru volju« (Ware, 2005, 52). Humbert nije imao u planu pomiriti se s carigradskim patrijarhom. Pismo koje je napisao u ime pape nije bilo pomirljivo (Kolarić, 1985, 32), a kasnije je učinio nezamislivo.

Naime, kardinal Humbert je, uz dvojicu papinih legata, 1054. godine ušao crkvu Sv. Sofije u Carigradu i na oltar odložio Papinski dekret o izopćenju. No, prije nego je prešao prag crkve okrenuo se i rekao: „Neka Bog vidi i presudi.“ Đakon je potrčao za njim i tražio da Dekret uzme natrag. Humbert dekret nije uzeo, te je dokument pao na zemlju. Ovaj se događaj uzima kao početak raskola (Ware, 2005, 41).

Dekret koji je Humbert napisao pravno gledano nije bio važeći, jer kada je bio predan papa je bio mrtav, a novi još nije bio izabran (Birnstein i dr., 1997, 134), tako da je opseg Humbertovih ovlasti pod velikim upitnikom. No, taj njegov čin je bio uvreda koju je patrijarh primio srcu. Svoj postupak Humbert je u Italiji prikazao kao veliku pobjedu Rimske stolice (Ware, 2005, 52). Iako su se njih dvojica međusobno ekskomunicirali, ti dokumenti nisu bili upućeni nijednoj Crkvi, no raskol je ipak ostao do danas.

2.2 Izvori vjere

Ne mora se posebno isticati da je primarni izvor vjere, Biblija, to jest Sveto pismo. Uz Bibliju dolazi i Predaja (Tradicija).

S obzirom na to da i Katolička i Pravoslavna crkva vjeruju u jednu, svetu, katoličku i apostolsku Crkvu nije iznenađujuće što se slažu oko izvora svoje vjere. Obje grane kršćanstva vide apostolsko naslijeđe kao bitan aspekt Crkve. Obje vide da je Crkva povjerena apostolima i njihovim nasljednicima.

I jedni i drugi priznaju prvih sedam općih crkvenih sabora u kojima su njihova vjerovanja potvrđena. Opći crkveni sabori se tretiraju kao da imaju autoritet Svetog pismo (Miz, 2001, 151). No, kada je riječ saborima čije zaključke prihvaćaju, dolazi do razilaženja jer sabore koji su se održali poslije raskola 1054.[15] jedni priznaju, drugi ne. Novi opći sabor se još nije okupio (Ware, 2005, 163), što se tiče Istoka. Ali to ne znači da je stala sa svojim radom. U pravoslavlju Crkva je na dva načina izražavala svoja stajališta: kroz lokalne sabore[16] i kroz poslanice pojedinih biskupa (Ware, 2005, 160).

[15] Dogodio se i opći osmi sabor, Četvrti carigradski koncil (869. – 870) u Carigradu prije Velikog raskola koji Zapad priznaje, a Istok je odbacio zaključke sabora (Kolarić, 1985, 32)
[16] Sabor koji se sastoji od članova jedne ili više patrijaršija ili autokefalnih crkava, no ti sabori nisu odražavali stav čitave Pravoslavne crkve (Ware, 2005, 160)

Svi drže do kratkih zapisanih formulacija vjere (simboli vjere) kako bi se lako uspjelo pobiti heretička učenja. Nicejsko – carigradsko vjerovanje jest simbol vjere koji priznaje i Istok i Zapad. Potom slijede sveti oci čija se učenja koriste kao pomoć kod tumačenja Svetog pisma. (Miz, 2001, 151 – 152). Međutim, i kod priznavanja nauka otaca postoje razlike (Ware, 2005, 161).

Pravoslavlje ima kao sekundarni izvor predaje tzv. simbolične knjige[17] »u kojima Istočna Crkva iznosi svoje u pogledu vjere, a protiv raznih hereza« (Miz, 2001, 152).

Kardinal Walter Kasper u svojemu članku *Stanje ekumenskog dijaloga između Pravoslavnih crkava i Rimokatoličke crkve* ističe da je za Pravoslavnu crkvu u prvom redu izražena mistika. Pravoslavlje se nije bavilo toliko raščlanjivanjem i kategoriziranjem, dok se je na Zapadu više bavilo racionalnim, te se liturgijska praksa donekle odvojila od teologije, u tolikoj mjeri da im je katolička teologija strana. Pravoslavna crkva želi ostaviti misterij misterijem i tako se sačuvati od teološkog sekularizma. (Kasper, 2000, 369)

Jedan od konkretnih primjera kako Pravoslavna crkva živi misterij jest štovanje ikona. Dok su na Zapadu umjetnička djela u crkvama više podsjetnik na božansko, u Pravoslavnoj crkvi ikona djeluje posrednički između Boga i ljudi i podjeljuju snagu onima koji se pred njima mole (Kolarić, 1985, 101). Koliko pravoslavni kršćani drže do ikona pokazuje i činjenica da ikonopisci moraju slijediti određena pravila dok rade ikone, jer preko ikona se dobiva uvid u duhovni svijet (Ware, 2005, 163).

2.3 Papinski primat, dodatak filioque i poimanje crkve

Prva stvar vezana uz odnos Katoličke i Pravoslavne crkve jest njihovo različito poimanje papinskih ovlasti. To se pitanje proteže od četvrtog stoljeća. Kako je već rečeno, tada je osnovan Carigrad koji je trebao nadmašiti Rim i postati „novim Rimom“ prema carevoj zamisli. Tako je na Prvom carigradskom saboru (381.) car zatražio da carigradskom biskupu pripadne počasno mjesto odmah nakon rimskog biskupa, iako je prije toga sabor dodijelio počasno mjesto biskupu u Jeruzalemu nazvavši je „Majkom svih drugih Crkvi“ (Kolarić, 1985, 24). Na Kalcedonskom saboru 451. godine dobio prvenstvo nad svim ostalim istočnim Crkvama, a patrijarh Ivan IV. 586. uspio je prisvojiti naziv „ekumenski“ (Perić, 1987, 114).

[17] Među najpoznatijama simboličkim knjigama su: Vjeroispovijest Genadija iz 1530. g., Ispovijest vjere kijevskog mitropolita Petra Mogile iz 1640. g., Ispovijest vjere jeruzalemskg patrijarha Dositeja iz 1672. g., Odgovor Jeremije II. tübinskim profesorima 1576. g, enciklika Antima IV. iz 1848. g. i Anitima VII. Iz 1895. g. Filaretov katekizam iz 1833. g. koji je kasnije prerađen i ponovno izdan 1839. g. (Miz, 2001, 152)

Katolici i pravoslavci vide Crkvu kao hijerarhiju koju je uspostavio Isus Krist, ali ne mogu se složiti tko ima najvišu vlast u Crkvi (Kolarić, 1985, 63).

U Katoličkoj crkvi prvenstvo ima papa, rimski biskup i Petrov nasljednik. Pravoslavna crkva jest sinodalno uređena. Na vrhu je Sveti sinod ili zbor svih episkopa[18] dotične Crkve, a vrhovnu upravnu vlast u cijelom pravoslavlju ima ekumenska ili panortodoksna (svepravoslavna) sinoda ili sabor (Kolarić, 1985, 109). Kada se održava „Sveti sinod" na čelu je patrijarh koji je u zboru „prvi među jednakima", te ima najveći ugled u Crkvi (Kolarić, 1985, 109).

No, što je problem s papinskim primatom? Obje Crkve vjeruju u hijerarhiju Crkve i kada je riječ o prvenstvu Petra koje se spominje u Mt 16, 18-19 i Iv 21, 15-18. Teolog Miz ističe da je riječ o tumačenju redova. Oni koji osporavaju papin primat smatraju da se u tim biblijskim redovima ne misli samo na Petra nego na sve apostole. Također su se razvila dva učenja. Prvo da je Isus imao na umu Petra kada ga je nazvao „stijenom", drugo je učenje bilo da je Isus mislio na Petrovu vjeru, a upravo ono se održalo na Istoku (Miz, 2001, 147).

Biskup Ware navodi da su pravoslavni priznavali prvenstvo papi, te se u nekim slučajevima njegova riječ uzimala kao posljednja. Ujedno, vjernici su u prvim stoljećima zaista tražili da ih papa vodi na duhovnome putu, no prema pravoslavnom shvaćanju papa je bio samo prvi među jednakima (Ware, 2005, 28).

Rasprava se dodatno zaoštrila kada je Katolička crkva proglasila dogmu o papinoj nepogrešivosti 1870. godine. Konkretno, papa ne može pogriješiti kada naučava o istinama vjere (Miz, 2001, 149).

Uz to je još i dodatak *filioque,* odnosno način izlaženja Duha Svetoga, kamen spoticanja. Obje Crkve vjeruju u Boga Oca, Sina Božjega i Duha Svetoga. Pojavom arijanizma se na koncilima zaključilo da sve tri osobe imaju istu prirodu, te da Duh Sveti izlazi iz jedne prirode koja je istovjetna i s Ocem i sa Sinom, ali nije definirano na koji način priroda Oca i Sina prelazi na Duha Svetoga. Kako nije bilo saborskog zaključka, sveti oci su si dali slobodu dopuniti Vjerovanje dodatkom „od Sina" ili „po Sinu". S obzirom na to da se definiralo da Duh izlazi od Oca, a Otac i Sin imaju istu prirodu, redci Iv 10, 30[19] i Iv 15, 26[20] uzeti su kao potvrda da se u Vjerovanje uključi dodatak da Duh Sveti izlazi „od Oca i Sina" ili „od Oca po Sinu" (Miz, 2001, 143-144).

[18] **Episkop** (grč. *ἐπίσκοπος:* nadzornik), u starije doba biskup Zapadne i Istočne crkve. Danas redovito samo biskup Istočne crkve; vrhovni poglavar episkopije. (URL: https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=18140)

[19] » Ja i Otac jedno smo.«

[20] » A kada dođe Branitelj koga ću vam poslati od Oca – Duh Istine koji od Oca izlazi –on će svjedočiti za mene.«

Iz ovoga se vidi da ove razlike u formulaciji nisu bile nužno problem, iako su se mišljenja razlikovala. Tek su se kasnije isticale razlike u formulaciji i naglašavalo se njihovo značenje.

Ware navodi da su problemi počeli kada su pisci na dvoru Karla Velikog optužili Grke za herezu, jer nisu koristili spomenuti dodatak. No, prema njegovom navodu ono što je smetalo Istok, osim što su smatrali taj dodatak teološki pogrešnim, bilo je i to da se nije zazvao opći sabor kako bi se raspravilo o tom pitanju. Iz perspektive Istoka, Zapad je svojevoljno donio odluku bez savjetovanja sa svojom braćom na Istoku, te ih tako otvoreno isključio iz nečega što je trebala biti zajednička odluka (Ware, 2005, 47).

Ovo bi bilo osnovno promišljanje o dodatka *filioque* s pravoslavne strane. Naravno, pravoslavno razmišljanje je puno kompleksnije od gore navedenog i mnogi su se bavili ovim pitanjem i nastojali ga riješiti.

S druge strane, Katolička crkva jasno negira bilo kakvo miješanje božanskih osoba i dijeljenje božanske biti (KKC 266). Svojom formulacijom ističe istobitnost zajedništva između Oca i Sina (KKC 248). U *Katekizmu* je navedeno sljedeće: »Vječni izvor Duha objavljuje se u njegovu vremenitom slanju. Apostolima i Crkvi Duh Sveti je poslan ujedno od Oca u ime Sina i osobno od Sina, pošto se ovaj vratio k Ocu. Slanje osobe Duha nakon Isusove proslave otkriva otajstvo Svete Trojice u punini« (KKC 244).

Prema tome, Katolička crkva jasno odbacuje ono za što ju se optužuje. No, na pitanje dodatka *filioque*, osim teološke naravi, veoma utječe i činjenica da se Istok osjeća zakinutim po pitanju uvođenja ovoga dodatka, pa iz tog razloga teško može očekivati neki konkretni dogovor. Premda se 1274. godine na Drugom lionskom koncilu riješilo pitanje „od Sina“ odnosno prihvaćena je formulacija koju je zagovarao Zapad, samo je istaknuto da Duh ne izlazi iz dva načela, već iz jednog načela (Miz, 2001, 146), ali dogovor nije bio dugog vijeka.

Teolog Miz naglašava da Pravoslavna crkva i danas naučava da Duh Sveti izlazi samo od Oca, ali se sve više javljaju i oni koji zagovaraju formulaciji „po Sinu“ ili „Preko Sina“, te ističe da pitanje dodatka *filioque* nema onu važnost kakva mu se pridavala u prošlosti (Miz, 2001, 145).

Što se tiče samog poimanja Crkve, katolici i pravoslavci se slažu oko četiri temeljne karakteristike Crkve koje se nalaze u Vjerovanju. Također, i jedni i drugi vide Crkvu kao Kristovo tijelo, vjeruju da između Crkve i Krista postoji najdublja veza (KKC 788-789; Ware, 2005, 188), jer tamo gdje su oni koji vjeruju u Krista tamo je i Njegova Crkva za koju se obećao pobrinuti.

No, kako je već rečeno pravoslavni kršćani ne priznaju papin primat i stoga je njihovo uređenje nešto drugačije. Kako bi se spriječilo unijačenje u pravoslavlju su se razvile neke teorije o tomu tko vrši najvišu vlast: teorija pentarhije,[21] teorija ekumenskih sabora,[22] teorija sabornosti[23] i pojam euharistijske ekleziologije[24] (Kolarić, 1985, 63 – 67). Katolička crkva nema takvo poimanje Crkve, zato što svi katolici odgovaraju papi koji ima zadnju riječ.

U pravoslavlju Crkve se dijele na autokefalne i autonomne. Autokefalne su one koje uživaju potpunu neovisnost, dok su autonomne one povezane s nekom drugom pravoslavnom Crkvom. Sve ih povezuje zajednička vjera, bizantski obred i jedinstveno crkveno pravo u temeljnim crtama. U svim ostalim pitanjima Crkve su samostalne (Kolarić, 1985, 109). Ima više od desetak autokefalnih Crkava, posebnu čast uživaju četiri stare patrijaršije čiji poglavari: Carigradska (Ekumenska), Aleksandrijska, Antiohijska, Jeruzalemska patrijaršija. (Ware, 2005, 10)

Unatoč različitim uređenjima, Katolička i Pravoslavna crkva priznaju apostolsko naslijeđe, jednu, sveopću i svetu Kristovu Crkvu. Navedeno bi trebalo biti dobar temelj za dijalog.

2.4 Sakramenti

Sakramenti su vidljivi znaci nevidljive Božje milosti. Obje Crkve im pridaju veliki značaj. »Zajedno s katolicima, pravoslavni naučavaju da postoji sedam svetih sakramenata. Taj je broj zajednička baština Pravoslavne i Katoličke crkve, a Pravoslavna crkva zadržala ga je oslanjajući se na njega posebno u borbi protiv protestantskog utjecaja« (Kolarić, 1985, 78).

Sakramenti se u pravoslavlju nazivaju još i tajnama. I jedni i drugi smatraju da je pravi začetnik i djelitelj sakramenata Isus Krist, dok su oni vanjski znakovi i oni koji ih podjeljuju samo Kristovo oruđe. Redoviti djelitelj je biskup, odnosno svećenik i đakon, dok običan vjernik može u iznimnim slučajevima podijeliti sakrament (Kolarić, 1985, 78 – 79).

[21] Priznaje vlast pet starih patrijarha, patrijarha Rima, Carigrada, Aleksandrije, Antiohije i Jeruzalema (Kolarić, 1985, 64)
[22] Patrijarsi i biskupi zajedno odlučuju o stvarima čitave Crkve; ekumenski sabori imaju najvišu vlast u Crkvi (Kolarić, 1985, 65)
[23] Prema toj teoriji koju je osmislio A. S. Homjakov, saborske odluke vrijede kada ih prihvate svi vjernici, zato što Crkvu koja je nepogrešiva čine vjernici odnosno crkveni puk, a ne pojedinci (Kolarić, 1985, 66)
[24] Naglašavanje samostalnosti mjesnih Crkvi, odnosno autonomne mjesne Crkve sa svojim biskupima na čelu su u euharistijskom zajedništvu samostalne u odnosu na sveopću Crkvu, što je protivno ideji da je Crkva jedan organizam (Kolarić, 1985, 67)

Između pravoslavnog i katoličkog učenja postoje određene razlike po pitanju sakramenata. U jednom pogledu razlikuju se u mišljenju koji sakramenti ostavljaju neizbrisiv pečat. U *Katekizmu Katoličke Crkve* stoji: »Tri sakramenta: krst, potvrda i sveti red, osim milosti, podjeljuju sakramentalni biljeg ili „pečat“ po kojemu kršćanin sudjeluje u Kristovu svećeništvu i pripada Crkvi prema različitim stanjima i službama. To je suobličenje s Kristom i s Crkvom, ostvareno po Duhu, neizbrisivo« (KKC 1121). Prema katoličkom nauku oni sakramenti koji ostavljaju sakramentalni pečat se podjeljuju samo jednom u vjernikovu životu. Pravoslavni kršćani imaju nešto drugačije stajalište o tim sakramentima.

2.4.1 Krštenje

Krštenje za pravoslavce i katolike ima veliki značaj. »Za obje Crkve krštenje predstavlja milosni početak vjerskog života« (Ikić, 2011, 447) Dakle, za obje Crkve krštenje je ulazak u vjersku zajednicu koja štuje Krista kao svojeg Spasitelja. U Katoličkoj crkvi ujedno je i čin oprosta od svih grijeha, odnosno iskonskog i budućih grijeha (KKC 1263), a i Pravoslavna crkva ima isti nauk po tom pitanju (Ware, 2005, 216). Također je stav: »Jednom kršten uvijek kršten, odnosno, u svojoj biti krštenje je neponovljivo« (Ikić, 2011, 447).

Jedna od razlika je to što pravoslavni inzistiraju na tome da se krštenik uranja u zdenac tri puta (Ware, 2005, 215), dok je u Katoličkoj crkvi dovoljno polijevanje vodom, no ne zabranjuje se uranjanje kao način krštenja (KKC 1278). Razlog zbog kojega pravoslavni kršćani potenciraju uranjanje stoji u simbolici: »Krštenje označuje mističko pokapanje i uskrsnuće s Kristom (Rim 6, 45, te Kološanima 2, 12); a izvanjski znak krštenja je uranjanje nakon kojega slijedi izranjanje iz vode. Dakle, simbolika sakramenta zahtijeva uranjanje ili "pokapanje" i izranjanje ili ponovno "uskrsnuće"« (Ware, 2005, 216). Naravno, i Katolička crkva ima sličnu simboliku, u *Katekizmu* se govori da uranjanje upozorava na smrt i čišćenje, ali simbolizira i obnavljanje i novi život (KKC 1262). Prema pravoslavnom obredu, polijevanje je dopušteno samo u slučaju bolesti krštenika (Ware, 2005, 216).

Razlike se vide i u samoj formuli. Na Zapadu svećenik govori: „Ja te krstim u ime...“, dok na Istoku kaže: „Sluga Božji (ime) krsti se u ime...“. Kada je riječ o formuli, Istok ističe da se u formuli „Ja te krstim...“ više se pozornosti stavlja na djelitelja odnosno na svećenika, nego na Duha Svetoga koji je zapravo srž sakramenta (Ikić, 2011, 447-448).

Što se tiče pitanja valjanosti krštenja, ako je krštenik kršten od djelitelja koji nije pravoslavne vjere ili je različita obreda krštenja, kroz povijest je dolazilo do neslaganja. U 15. stoljeću patrijarh Kalist je smatrao da je krštenje na način jednog uranjavanja u vodu nevaljano,

dok se u novije vrijeme ipak zalagalo za to da se onaj koji je jedanput uronjen ne treba ponovno krstiti (Miz, 2001, 156).

Marko Efeški je učio da se katolike u Pravoslavnu crkvu ne prima novim krštenjem, već samo svetom potvrdom. Kroz povijest su se mišljenja promijenila, što je na kraju rezultiralo mišljenjem da se u iznimnim slučajevima (npr. nedostupnost pravoslavnog svećenika), može priznati krštenje od nepravoslavne strane (Miz, 2001, 156 – 157).

Što se tiče stava Katoličke crkve o istome pitanju uočava se liberalniji pristup. »U slučaju nužde svatko može krstiti, uz uvjet da ima nakanu činiti ono što čini Crkva te izlije vodu kršteniku na glavu govoreći: „Ja te krstim u ime Oca i Sina i Duha Svetoga“« (KKC 1284).

Prema tome, apsolutno svatko može podijeliti sakrament krštenja ali samo u veoma iznimnim slučajevima s ispravnom nakanom, čak i nekrštena osoba. Pravoslavni stav je taj da djelitelj mora biti krštena osoba, bez iznimke (Ware, 2005, 216). Prema pravoslavlju sakrament krštenja, ako je ga je podijelio katolički svećenik, biva valjan u iznimnim situacijama. U tim iznimnim situacijama djelitelj može biti i kršteni laik što je potvrdila i Carigradska sinoda 1672. godine (Ikić, 2011, 448).

Priznavanje međusobnog krštenja utire put ka boljem razumijevanju i uklanja jednu prepreku, a to je rasprava čiji je način krštenja ispravan. Priznavanjem valjanosti sakramenta krštenja priznaje se i jednoj i drugoj strani pripadanost Kristovoj crkvi i da im se to ne može oduzeti.

2.4.2 Sveta potvrda

»Za obje Crkve potvrda je pravi i posebni sakrament koji podjeljuje darove Duha na poseban sakramentalan način i koji ima svoje zasebne učinke, a to znači da nije samo neki privjesak krštenju. Kao i krštenje i potvrda ima neizbrisivi pečat« (Ikić, 2011, 448).

Glavna razlika između Katoličke i Pravoslavne crkve jest ta što se potvrda u pravoslavlju dijeli odmah nakon krštenja. Svećenik koji je krstio krštenika, krizma ga blagoslovljenim uljem obilježavajući znakom križa mu čelo, oči, nosnice, usta uši, grudi, šake i stopala, a kod svakog mazanja svećenik govori: „Pečat dara Duha Svetoga“ (na Zapadu se govori: „Primi pečat dara Duha Svetoga, te se pomazuje samo čelo i vrši se polaganje ruku). Odmah nakon toga dijete dobiva i svoju prvu pričes. (Ware, 2005, 216-217).

Obred dijeljenja sakramenta potvrde na Zapadu sličan je praksi Istoka. Naime, na Zapadu službeni djelitelj je biskup, no zbog velikog broja krizmanika može ovlastiti druge prezbitere kako bi podijelili sakrament. Na Istoku svećenik koji je krstio i koji krizma dijete

radi po nalogu episkopa i ulje kojim dijeli sakrament svete potvrde mora biti blagoslovljeno od strane biskupa, nikoga drugog (Ikić, 2011, 449).

»Istočne Crkve čuvaju živu svijest o jedinstvu kršćanske inicijacije dijeleći svetu pričest svim novokrštenicima i potvrđenicima, čak i maloj djeci, sjećajući se Gospodinove riječi: „Pustite dječicu neka dolaze k meni; ne priječite im!“ (Mk 10, 14)« (KKC 1244)-

U obje Crkve primitkom krizme tj. pečata dara Duha Svetoga dijete postaje laik, odnosno punopravni član vjerske zajednice (Ikić, 2011, 450). Krizmanik se sjedinjuje s Kristom, te proces inicijacije s primitkom ovog sakramenta je završio.

U Katoličkoj Crkvi Novorođenče prima krštenje, ali za svoju prvu pričest i svetu potvrdu mora sazreti razumom i duhovno se pripremiti (ispovijed prije primanja ovih sakramenata). Prvu pričest i svetu potvrdu dobiva tek kada postigne određenu dob (KKC 1244).

U Pravoslavnoj crkvi postoji pravilo, ako se pravoslavni vjernik želi vratiti u pravoslavnu vjeru, nakon što je napustio pravoslavlje, dužnost mu je opet pristupiti sakramentu svete potvrde (Ikić, 2011, 450). U Katoličkoj crkvi te prakse nema. Bez obzira na sve, neizbrisivi pečat sakramenta ostaje, pa tako nema potrebe za ponovnim dijeljenjem sakramenta potvrde.

2.4.3 Euharistija

Za Katoličku i Pravoslavnu crkvu uz krštenje, koje je temelj za primanje svih ostalih sakramenata, euharistija je srce Crkve. Već je prije rečeno da tamo gdje se slavi euharistijsko slavlje je i Kristova Crkva. Euharistijsko slavlje je vrijeme kada kršćanin susreće Krista. Prof. Ikić u svojemu članku *Sakramenti in specie i neki sakramentali u komparativnoj teologiji i praksi* navodi sljedeće: »Euharistiju se shvaća i prihvaća na obje strane kao izvor i središte svake pobožnosti na koju su usmjereni svi ostali sakramenti, dakle misterij nad misterijima« (Ikić, 2011, 450).

Oko ovoga sakramenta je bilo mnogo rasprave. Već se i pred Veliki raskol povlačilo pitanje euharistije. Konkretno pitanje je bilo treba li se koristiti kvasni ili beskvasni kruh.

S jedne strane tu je simbolika koja je izrazito snažna na Istoku. Teolog Miz navodi da je jedan od razloga zašto pravoslavni ne koriste beskvasni kruh taj da je za pravoslavne beskvasni kruh nešto mrtvo, a kvasac oživljava. Osim toga, korištenje beskvasnog kruha spada pod židovsku praksu i kao takvom nema mu mjesta u kršćanstvu (Miz, 2001, 159).

Prof. Ikić ističe drugi razlog zašto je dolazilo do neslaganja oko upotrebe kruha. Postavlja se pitanje je li Posljednja večer bila ujedno i pashalna večer. U sinoptičkoj tradiciji te dvije večeri su se preklapale, dok Ivanovo evanđelje daje drugačije naznake. Naime, ako su se te dvije večeri preklapale onda bi to značilo da je Isus koristio beskvasni kruh, a ako je riječ o tome da se večeri nisu preklapale onda je Isus koristio kvasni kruh. No, pitanje je riješeno tako što je Firentinski sabor smatrao valjanom euharistiju i u slučaju beskvasnog i u slučaju kvasnog, a Rimski misal iz 1970. godine ostavlja mogućnost slavlja euharistije i s kvasnim kruhom (Ikić, 2011, 453).

Drugo pitanje koje se postavljalo je bilo pitanje *epikleze*, odnosno trenutka pretvorbe. Kao forma za euharistiju koriste se Isusove riječi koje je izgovorio na Posljednjoj večeri: „Ovo je moje tijelo..., Ovo je moja krv“ te se smatra da se tu događa pretvorba. No, od 16. stoljeća većina istočnih teologa misli da je potreban zaziv Duha Svetoga (*epikleza*) kako bi se pretvorba dogodila (Miz, 2001, 159).

Od tada nema dogovora kada se točno događa pretvorba. I latinska i pravoslavna liturgija imaju *epikleze*, samo je razlika u tome što u Katoličkoj Crkvi ona dolazi prije riječi ustanovljenja, a u Pravoslavnoj odmah poslije riječi ustanovljenja. No, nije glavno pitanje kada se treba izgovoriti, već u kojem se trenutku događa pretvorba. Dok jedni tvrde da se pretvorba događa za vrijeme *epikleze*, drugi tvrde da su riječi ustanovljenja trenutak pretvorbe. Papa Pio VII. ističe nepotrebnost *epikleze* za pretvorbu, te naglašava da su Isusove riječi dovoljne. S druge strane, u istočnoj teologiji *epikleza* ima šire značenje, odnosno označava trajno djelovanje Duha Svetoga u svetim radnjama (Ikić, 2011, 453).

Ovakvo poimanje *epikleze* nije neobično za Istok, gdje je naglašena mistika, odnosno živo iskustvo. Dok se na Zapadu teži razumjeti i raspravljati o duhovnim stvarima, na Istoku se naglasak stavlja važnost proživljavanja tog istog duhovnog iskustva. Istok se ne zamara toliko nastojanjima da se ono što je duhovne prirode razumije, zato što to iskustvo koje ne može biti u potpunosti dohvatljivo čovjekovu razumu, ma koliko se čovjek trudio da ga u potpunosti razumije.

Postoje još neke razlike kada je riječ o euharistiji. Primjerice, u Katoličkoj crkvi je naglasak na osobnom slavlju i dužnosti svakog pojedinca, dok se u pravoslavlju naglašava zajednica. Dok Katolička crkva naglašava da je potrebno svake nedjelje pristupiti euharistijskom slavlju, osim u iznimnim slučajevima (npr. bolest) te se traži da svaka župa ima više termina misnih slavlja, u pravoslavlju toga nema. Štoviše, češće se održi samo jedno euharistijsko slavlje, kako bi se naglasila jedna Euharistija (Ikić, 2011, 450 – 451).

Zanimljivo je kako su uvjeti primitka pričesti puno stroži u Pravoslavnoj crkvi, nego kod katolika. Iz toga se razloga rijetko u pravoslavlju i pričešćuje. U Katoličkoj crkvi je pravilo da se barem sat prije pričesti uzdržava od jela i pića, te da onaj koji prima pričest ispovjedi teške grijehe. S druge strane, u pravoslavlju je prije pričesti nužna ispovijed, a za ispovijed nužan post od barem tjedan dana (Ikić, 2011, 452). Ujedno je običaj da se pričešćuje na Uskrs i Božić, odnosno nije raširena praksa čestog pričešćivanja (Ikić, 2011, 452).

2.4.4 Ispovijed

Ispovijed je sakrament pomirenja. Služi kako bi vjernik ispovjedio svoje grijehe koje mu Bog na kraju oprašta. I jedni i drugi vjeruju da »Isus uspostavlja mir između čovjeka i Boga« (Ikić, 2011, 455). Isus je naš posrednik kada je riječ o odnosu s Bogom. Svojom nas žrtvom spasio i tako nas je opravdao pred Ocem. Obje Crkve smatraju da se grijeh kao i pomirenje tiču cijele zajednice, odnosno da se vjernik mora pomiriti sa zajednicom kako bi se i s Bogom pomirio (Ikić, 2011, 456). No, u pravoslavlju postoje neke značajne razlike prakticiranja sakramenta ispovijedi.

Kod katolika je uobičajeno da se ispovijed odvija u ispovjedaonici, gdje su svećenik i vjernik odijeljeni pregradom, te se u iznimnim slučajevima ispovijed odvija izvan ispovjedaonice. U pravoslavlju nema ispovjedaonica, niti vjernik koji se ispovijeda kleči pred svećenikom. Ispovijed se odvija na otvorenom pred ikonostasom (može postojati neka vrste pregrade koja ih dijeli od ostatka crkve, ali između njih nema ničeg) (Ware, 2005, 224), u novije vrijeme se uvode i posebne prostorije, kao u kapelici, pokraj ikonostasa (Ikić, 2011, 457).

Na Zapadu se naglašavaju dva elementa: pokajanje i zadovoljština za grijehe. Na Istoku zadovoljština za grijehe ne igra veliku ulogu kao na Zapadu. Na Istoku se ističe pomirenje kao uspostavljanje punog zajedništva s Crkvom (Ikić, 2011,, 455). »Taj sakrament djeluje i kao lijek za dušu jer svećenik ne daje samo oprost već i duhovni savjet.« (Ware, 2005, 223) Na ispovijed se gleda kao na akt i proces. Osoba mora proći četiri koraka: dolazak k sebi, donošenje odluke, namjera povratka Bogu u kojoj je izražena molba za oproštenjem grijeha, molitva koja prati čitav proces (Ikić, 2011, 456).

U Katoličkoj crkvi se traži da ispovijedanje grijeha bude detaljno, na Istoku to nije slučaj. Također je za valjanost ispovijedi na Zapadu potrebna zadovoljština za grijehe. Na Istoku svećenik daje odrješenje grijeha u obliku molitve i tu završava proces ispovijedanja (Kolarić, 1985, 80). No, priprava za ispovijed u pravoslavlju je puno teža. »Najmanje tjedan dana posta, molitve i pokore traži se kao uvjet pristupanju ispovijedi« (Ikić, 2011, 456).

Važno je naglasiti da Katolička crkva priznaje ispovijed valjanom, ako je djelitelj sakramenta pravoslavni svećenik u iznimnim situacijama (npr. nemogućnost pronalaska katoličkog svećenika) i obrnuto (Ikić, 2011, 457).

2.4.5 Bolesničko pomazanje

Obje Crkve pronalaze temelj za ovaj sakrament u Jak 5, 14, uz Kristov nalog da se bolesnika pomazuje u Mk 6, 13. Svrha ovog sakramenta je sjedinjenje s Kristom, te predstavlja vjeru Crkve i bolesnika koji želi slijediti Krista (Ikić, 2011, 458). Ovaj sakrament ima još jedan naziv, a to je posljednja pomast. Taj se naziv koristio do Drugog vatikanskog koncila (Ikić, 457, 2011), zato što se dotada najčešće dijelio na samrti. Danas se može dobiti i ranije i više puta tijekom života, ako bolesnik prizdravi, a kasnije opet nastupi teška bolest (KKC 1515).

U pravoslavlju ovaj sakrament ima dvostruku ulogu: oproštenje grijeha i izlječenje tijela,[25] zato što postoji jedinstvo tijela i duše, pa se ne radi velika razlika između tjelesne i duševne bolesti. S obzirom na to da su grijeh i bolest usko povezani, odnosno bolest se smatra posljedicom grijeha, u pravoslavlju postoji običaj da se bolesničko pomazanje dijeli tijekom euharistijskog slavlja u srijedu navečer ili u četvrtak ujutro u Velikom tjednu da vjernici pristupe pomazanju, jer svima potrebno ozdravljenje duše (Ware, 2005, 229).

Kod katolika primatelj sakramenta bi se trebao prije ispovijedati, no ako to nije moguće tijekom bolesničkog pomazanja primatelj dobiva i oproštenje grijeha. Kada je riječ o ozdravljenju od grijeha u Katoličkoj crkvi bi se preporučila ispovijed (Ikić, 2011, 458).

Kada je riječ o obredu davanja sakramenta, glavnom činu mazanja uljem bolesnika, vide se značajne razlike. Na primjer, u pravoslavnom obredu službeno je potrebno sedam svećenika (iz praktičnih razloga je broj smanjen na tri svećenika), dok je u katoličkom obredu dovoljan jedan. (Ikić, 2011, 458)

»Bitna radnja u slavlju ovoga sakramenta jest mazanje bolesnika na čelu i rukama (po rimskom obredu) ili na drugim dijelovima tijela (na Istoku); mazanje je popraćeno liturgijskom molitvom svećenika slavitelja kojom zaziva posebnu milost ovog sakramenta« (KKC 1531).

Prema tome, postoji razlika i u samom načinu mazanja bolesnika, no unatoč razlikama obje Crkve se slažu da ovaj sakrament tješi bolesnika, prima potporu i sjedinjuje ga s Kristom.

[25] To ne znači da u pravoslavlju postoji vjerovanje da u svakom slučaju bolesničkog pomazanja slijedi fizičko ozdravljenje; vjeruje se da ponekad može doći i do fizičkog ozdravljenja, ako je Božja volja (Ware, 2005, 229)

2.4.6 Sveti red

Obje Crkve priznaju da je hijerarhiju Crkve uspostavio Isus Krist, te da je apostolima i njihovim nasljednicima dao voditi Crkvu. U tom pogledu, sakrament svetog reda nastavlja poslanje koje je dano apostolima do kraja vremena, a ima tri stupnja: biskupstvo, prezbiterat i đakonat. (KKC 1536).

Ono što je posebno u Katoličkoj crkvi je to da oni muškarci koji žele primiti sakrament svetog reda se ujedno i pripremaju i na celibat. U Pravoslavnoj crkvi postoji podjela na „bijelo“ (oženjeno svećenstvo) i „crno“ (monaštvo), te se moraju odlučiti između ta dva izbora. Strogo pravilo je to da se nakon ređenja svećenik ne može naknadno oženiti ili se ponovno oženiti ako mu je preminula žena nakon što se zaredio (Ware, 2005, 225).

Kod katolika može biti tijekom euharistijskog slavlja više prezbitera zaređeno, dok u pravoslavlju može biti zaređen samo jedan episkop (biskup), jedan prezbiter i jedan đakonat (Ikić, 2011, 460).

Ono što je bitno za spomenuti jest da đakonat, premda je prvi stupanj reda, u Pravoslavnoj crkvi ima veći značaj, no što ga ima u Katoličkoj crkvi. U pravoslavlju se đakona vidi kao most između vjernika i svećenika i kao pomoćnika biskupa (Ikić, 2011, 461).

Sakrament reda dijeli biskup u Katoličkoj crkvi i samo biskup je ovlašten zarediti drugog biskupa, dok u pravoslavlju episkopa bira sinod svake autokefalne Crkve, potom episkop dijeli sakrament prezbiterima i đakonima (Ware, 2005, 226; Ikić, 2011, 460).

Najveća razlika u poimanju sakramenta reda jest neizbrisiv pečat. Katolička crkva naučava da osoba s prihvaćanjem sakramenta reda prima neizbrisiv biljeg koji ne nestaje ni u kojem slučaju, te iz tog razloga ne može biti ponovljen (KKC 1581 – 1583). U pravoslavlju ne postoji vjerovanje da ovaj sakrament ostavlja neizbrisiv pečat; ako je svećenik stavljen u laički stalež, onda je u potpunosti izgubio svoje svećenstvo (Kolarić, 1985, 79)

Podijeljeni sakrament svetog reda u nekoj drugoj zajednici se načelno priznaje, što omogućava zajedništvo (Ikić, 2011, 459). Jedan od primjera kako odnos Katoličke i Pravoslavne Crkve nije tako crn jest priznavanje valjanosti sakramenata u iznimnim slučajevima. Premda postoje sitne razlike one nisu prepreka da katolički svećenik podijeli sakrament pravoslavcu u hitnom slučaju i obrnuto.

2.4.7 Ženidba

U Katoličkoj Crkvi »brak je put spasenja, zajednica ljubavi, Crkva u malome« (Ikić, 2011, 462), te je prirodna stvarnost koju vjernik uzdiže na nadnaravnu razinu milosti (Ikić,

2011, 462). U Pravoslavnoj crkvi brak je također prirodno stanje i milosno stanje. Naučava (isto kao i Katolička Crkva) da Bog nije namijenio, osim u iznimnim slučajevima, čovjeku život u samoći, već u krugu obitelji (Ware, 2005, 227).

»Jednako kao i katolička i istočna teologija u činu sakramentalnog vjenčanja gleda uvijek odnos Krista i Crkve« (Ikić, 2011, 464).

U pravoslavlju se po tom pitanju može vidjeti opet jako izražena simbolika u obredu. Prof. Ikić navodi da se vjenčanje odvija pred ikonostasom, gdje zaručnica stoji na strani Bogorodice, a zaručnik na strani Isusa Krista. Tu se vidi trajno eshatološko usmjerenje i trajno nerazrješivo sjedinjenje muškog i ženskog elementa od samog Božjeg nauma koje čovjek ne smije rastavljati (Ikić, 2011, 464).

Različitost izlazi na vidjelo u shvaćanju djelitelja i stupnjevanja u procesu sklapanja ženidbe. U Katoličkoj crkvi djelitelji i primatelji sakramenta su zaručnici, na temelju svojega krsnog svećeništva. U pravoslavlju se odbacuje takvo naučavanje. Za njih je jedini djelitelj sakramenata crkveni službenik i nema iznimki. Iz toga razloga se i formule razlikuju. U pravoslavnom obredu svećenik zaziva Boga da združi mladoženju i nevjestu, dok kod katolika mladenci međusobno izjavljuju zavjete. Druga stvar koja dolazi do izražaja je podjela obreda. U pravoslavlju se prvo odvija čin zaruka, a potom vjenčanje. Mladenci razmjenjuju prstenje pred crkvenom zajednicom i svećenikom, odnosno svećenik im stavlja prstenje, potom slijedi čin sklapanja sakramentalnog braka (Ikić, 2011, 463).

Najveća razlika između pravoslavnog i katoličkog poimanja ženidbe jest dio o njezinoj nerazrješivosti. Obje Crkve priznaju da je ženidba nerazrješiva, ali Pravoslavna crkva priznaje više opravdanih razloga za rastavu braka. Sve pravoslavne Crkve se slažu da preljub može biti opravdan razlog za rastavu braka, zato što ga i sam Isus naveo kao razlog za rastavu bračnih drugova (Ikić, 2011, 464). No, kada je riječ o drugim razlozima tu se razilaze mišljenja (Miz, 2001, 160). No, najčešći razlozi su ugrožavanje života bračnog druga, namjerno učinjen pobačaj, tjelesna i duševna bolest, otpad od pravoslavne vjere ili isključenje iz Pravoslavne crkve (Kolarić, 1985, 80 – 81) .

Činjenica da postoje mješovite ženidbe, o kojima će biti više riječ kasnije, pokazuje da i po pitanju ženidbe postoji dogovor oko valjanosti i priznavanje iste.

2.5 Čistilište i iskonski grijeh

Pravoslavna i Katolička crkva se slažu oko postojanja raja, pakla i da su ljudi od Adama naslijedili iskonski grijeh, te su postali ranjivi. »Kao posljedica toga na zemlji se pojavio novi

oblik postojanja - bolest i smrt« (Ware, 2005, 175). Katolici i pravoslavci slažu se i oko odnosa Božje milosti i čovjekove slobodne volje.

»Opravdanje uspostavlja suradnju između milosti Božje i čovjekove slobode. Ta se suradnja s čovjekove strane izražava pristankom vjere uz Riječ Božju koja čovjeka zove k obraćenju, i u suradnji ljubavi s poticajem Duha Svetoga koji pretječe pristanak i čuva ga.« (KKC 1993) Prema tome, ne negira se čovjekova slobodna volja, nego se smatra da milost ne smije dokidati slobodnu volju čovjeka. Pravoslavna Crkva također smatra da Božje milosrđe ne dokida čovjekovu slobodu, već od čovjeka traži suradnju s Bogom u slobodi (Ware, 2005, 174).

Malo se razlikuju u poimanju Adamova stanja prije nego je počinio grijeh neposluha prema Bogu. Slažu se da je prije pada Adam bio u zajedništvu s Bogom. Adam je bio u stanju nevinosti i jednostavnosti, pred njim je bio dugi put do savršenstva koje mu je Bog namijenio (Ware, 2005, 173). Dok Katolička crkva Adamov pad vidi kao pad iz savršenog stanja, Pravoslavna crkva Adamov pad vidi više kao pad iz stanja nerazvijenosti i jednostavnosti (Ware, 2005, 176). Kada je riječ o tom čovjekovu stanju dobro je nadodati da pravoslavlje ne vidi Adama prije pada kao nesavršeno biće, štoviše vidi ga savršenim kako i Biblija, ali grčki teolozi su smatrali da riječi „slika“ i „prilika“ koje se pojavljuju u izvornom tekstu ne znače isto. Smatrali su da pod „slikom“ se označava čovjekova slobodna volja, razumnost, osjećaj moralne odgovornosti, sve ono što nas čini osobama, a da „prilika“ znači da je Adam trebao prijeći dugi put do krajnjega cilja vlastitim naporom uz pomoć Božjeg milosrđa (Ware, 2005, 172 -173).

Prema nauku Katoličke crkve »Adam i Eva bili su postavljeni u stanje „svetosti i izvorne pravednosti“. Ta milost izvorne svetosti bila je sudioništvo na božanskom životu« (KKC 375). Oko ove izjave ove dvije Crkve se ne spore.

No, ono u čemu se razlikuju jest vjerovanje u čistilište i nagradu nakon smrti. Nisu samo Istok i Zapad različitih mišljenja, već ima prijepora unutar Pravoslavne crkve (Kolarić, 1985, 86 – 87). »Veći dio istočnih teologa drži da iza smrti postoji poseban sud, iako do XVI. st. o tome ima malo tragova« (Miz, 2001, 162). Naime, što je to poseban sud? Prema Katoličkoj crkvi poseban sud događa se kada čovjek odmah nakon svoje smrti primi Božju presudu prema svojim zaslugama, te će prema tim zaslugama dobiti vječnu nagradu ili kaznu (KKC 1021 – 1022). Danas većina pravoslavnih teologa zastupa postojanje samo posljednjega sud (Miz, 2001, 162). Razlog tomu je to da nema potrebe za posebnim sudom, jer će svima suditi na posljednjem sudu (Miz, 2001, 162).

Prof. Kolarić navodi da su pravoslovni teolozi odbili nauk o čistilištu,[26] bojeći se pada u origenizam[27] (Kolarić, 1985, 89), pa su mnogi sumnjičavi prema tom nauku i danas. »U kojem su točno stanju duše u razdoblju između smrti i uskrsnuća tijela na sudnjem danu? Tu pravoslavno učenje nije dovoljno jasno, a donekle se tokom vremena i mijenjalo« (Ware, 2005, 198). Prema teologu Mizu, »noviji grčki i ruski teolozi smatraju da se duše iz čistilišta oslobađaju molitvama Crkve i da se bez tih molitava ne bi mogle osloboditi« (Miz, 2001, 162), što je veoma slično i Katoličkoj crkvi (KKC 1032). Druga skupina pravoslavnih teologa se ne bavi toliko sudbinom preminulih koliko naglašava da istinska pokora uništava svaki grijeh i svaku kaznu, niti priznaju bilo kakvu vremensku kaznu za njih, te vjeruju da postoje samo dva stanja, ali ne i neko međustanje (Kolarić, 1985, 89). No, sigurno je da velika većina danas odbacuje nauk o čistilištu (Ware, 2005, 198).

U vjerskom životu pravoslavca i katolika molitve za pokojne imaju veliki značaj. U pravoslavlju nema očajavanja, već se treba moliti za pomirenje svih s Bogom (Ware, 2005, 203), te se pretpostavlja mogućnost otpuštanja grijeha i oslobađanja duše od vječne kazne (Kolarić, 1985, 88). Kako pravoslavci ne vjeruju u poseban sud tako nije izgubljena nada ni za koga da se spasi sve dok ne nastupi posljednji sud. S druge strane, katolici vjeruju da poseban sud slijedi odmah nakon smrti, a posljednji sud će samo potvrditi tu odluku. Molitve su dakle upućene Bogu samo radi onih duša koje su završile u čistilištu kako bi se pročistile i postigle svetost i ušle u nebesku radost (KKC 1032; 1030).

2.6 Štovanje Djevice Marije

U srcu pravoslavnih i rimokatoličkih kršćana posebno mjesto zauzima Djevica Marija, Majka Božja. Crkve obiluju njenim umjetničkim prikazima, posvećene su joj mnoge crkvene pjesme. Prema prof. Kolariću, pravoslavna liturgija, himnografija, homilije izražavaju veliku ljubav i poštovanje (Kolarić, 1985, 75). Za pravoslavnima u tom pogledu ne zaostaju ni katolici.

»Pravoslavni vjeruju da je Marija uvijek bila i ostala djevica. Ona je djevica prije i poslije poroda. Ona je prečista, bezgrešna, svetija od svih anđela i ljudi« (Kolarić, 1985, 75). Takav pogled na Mariju imaju i katolici.

Često se znalo optužiti štovatelje Djevice Marije za izjednačavanje Marije s Bogom. Takva optužba nema dobre temelje, jer je i Katolička i Pravoslavna Crkva jasno rekla da postoji

[26] Pravoslavni kršćani su prihvatili katolički nauk o posljednjim stvarima na saboru u Firenci 1439., ali ga kasnije i napustili. Točnije 1722. godine je nauk o čistilištu odbačen (Kolarić, 1985, 87 – 88)

[27] Origen je naučavao da će svi nakon podnesenih muka kao kazne za vlastite grijehe biti spašeni uključujući i grešnike u paklu (Kolarić, 1985, 89)

razlika. *Katekizam Katoličke Crkve* navodi: »To štovanje, [...], iako je sasvim osobito, ipak se bitno razlikuje od poklonstvenog štovanja koje se iskazuje utjelovljenoj Riječi jednako kao Ocu i Duhu Svetomu« (KKC 971). U *Katekizmu* se jasno negira izjednačavanje Boga i Marije, no pravoslavni kršćani su jasno napravili razliku u grčkom jeziku kada je riječ o štovanju. »U grčkoj teologiji to je razlikovanje sasvim jasno: postoji posebna riječ *latreia* koja označuje obožavanje Boga, dok se za štovanje Djevice rabe sasvim drugačije riječi (*duleia, hyperdtdeia, proskjnesis*)« (Ware, 2005, 200).

Osim toga, obje strane gaje epitete koje povezuju s Marijom: presveta, Djevica i Bogorodica. Biskup Ware ih navodi u svojoj knjizi *Pravoslavna Crkva* kao opće prihvaćene Marijine odlike (Ware, 2005, 200), a u KKC se mogu naći te iste odlike.

Također nijednoj strani nije nepoznato vidjeti Mariju kao „novu Evu“. »Povrh toga mnogi su crkveni Oci i naučitelji u toj ženi najavljenoj u „Protoevanđelju“ prepoznali Kristovu Majku Mariju kao „novu Evu“« (KKC 411). Ware (biskup Kallistos) navodi, u vezi pravoslavnog pogleda na Mariju,: »Ako je Krist Novi Adam, Marija je Nova Eva, čija je poslušna pokornost Božjoj volji suprotstavljena Evinoj neposlušnosti u raju« (Ware, 2005, 201).

U pravoslavnoj liturgiji vidi je se kao posrednicu i zagovornicu (Kolarić, 1985, 77), a to vjerovanje dijeli i Katolička crkva.

Uza sve te sličnosti i još mnoge druge oko vjerovanja kada je riječ o Mariji, ipak je uspjelo doći do ne slaganja oko dvije dogme Katoličke crkve: dogmi o Bezgrešnom začeću Djevice Marije (1854.) i dogmi o Uznesenje Blažene Djevice Marije (1950.).

U Pravoslavnoj crkvi se ne priznaje da se Marija rodila bez iskonskog grijeha. Vjeruje se da je očišćena od grijeha. Prof. Kolarić navodi da se korijen tog vjerovanja nalazi u naučavanjima grčkih teologa koji su Marijino naviještanje nazvali „čišćenjem“, pa se postavlja pitanje od čega je ona to trebala biti očišćena. No, to se ipak nije održalo među bizantskim teolozima koji su smatrali da pojam „čišćenje“ označava samo veće posvećenje i veće uzdignuće Marijinih prirodnih moći kako bi postala Majka Božja. Bilo je raznih teorija. Prema nekima Marija je postupno očišćena od grijeha: od začeća, pa do Navještenja do Duhova. Prema drugim teorijama, Marija je prvo posvećena dok je bezgrešnom postala pod križem. (Kolarić, 1985, 76)

Biskup Ware navodi da Pravoslavna crkva nikada nije jasno iznijela svoj stav, te da su se nekada i među pravoslavnim kršćanima pojavljivale slične ideje (Ware, 2005, 201). Teolog Miz u svojoj knjizi *Uvod u teologiju ekumenizma* ističe, iako su pravoslavni teolozi su izjavili da je papina dogma pogrešna, u narodu je ostala vjera da je začeta bez grijeha (Miz, 2001, 154).

Ware pretpostavlja da je ovakvoj oštroj kritici dogme razlog pravoslavno vjerovanje o iskonskom grijehu; da se Marija rodila bez iskonskog grijeha bila bi u potpunosti nova kategorija ne bi bila poput Adamovih nasljednika. Naglašava da se radi toga vjerovanja pravoslavac ne bi mogao proglasiti heretikom, zato što, prema pravoslavnom stajalištu to pitanje spada pod teološka razmišljanja (Ware, 2005, 201), što bi objasnilo kako se to vjerovanje moglo nesmetano održati među pukom.

Zanimljivo je kako se stav pravoslavnih teologa naglo promijenio kada je i vjerovanje o Uznesenju postalo dogmom u Katoličkoj crkvi. Naime, prije 1950. godine se vjerovalo da je Marija umrla fizičkom smrću, ali je odmah uskrsnula te je tijelom uznesena u raj. Biskup Ware smatra da su kritike došle više kao reakcija na rimokatolički stav (Ware, 2005, 202) što je ujedno i Kolarićeva sumnja. Prof. Kolarić nadodaje da bi moglo biti riječi i o samom osporavanju pravovaljanosti papinske odluke (Kolarić, 1985, 76), što je ujedno i osporavanje papinskog primata. Još jedan od mogućih razloga zašto pravoslavni kršćani odbijaju ove dvije marijanske dogme bi bio taj što slavljenje same Bogorodice pripada unutarnjoj crkvenoj Tradiciji, te nije dio javnog propovijedanja vjere i zato nije nužno tu vjersku istinu proglasiti dogmom (Ware, 2005, 202).

Iako su mišljenja podijeljena, još uvijek ostaje čvrsta činjenica da i katolici i pravoslavci štuju Mariju kao Majku Božju i iskazuju joj veliku ljubav i poštovanje. Štujući nju bliže smo njezinom sinu Isusu, našem Spasitelju. Njoj se upućuju molitve kao našoj zagovarateljici i posrednici kod Boga. Ujedno je i pravi primjer poslušnosti prema Bogu, na što se svaki katolik i pravoslavac može i trebao bi se ugledati.

3 Vidljivi znaci dijaloga

Dijalog može biti uistinu težak, pogotovo, ako je riječ o dijalogu između dviju strana koje u svojoj povijesnoj baštini imaju mnogo međusobnog neslaganja i netrpeljivosti. Razlike koje se nisu činile velikima postale su povod neslaganju i osuđivanja drugoga. No, s vremenom su se pojavljivali oni koji su tražili način da sa svojom braćom u Kristu pronađu zajednički jezik. Često puta se malim koracima išlo prema uspostavljanju dijaloga. Od 20. stoljeća pokušaji komunikacije i međusobne suradnje su sve češći. Ekumenski pokret dobiva na značaju, a Katolička Crkva se i službeno otvara ekumenskom pokretu.

3.1 Pokušaji dijaloga, rezultati i daljnja nastojanja

Već je spomenuto da je Pravoslavna crkva stupila u ekumenski pokret početkom 20. stoljeća. Patrijarh Joakim III. je već 1902. godine tražio druge pravoslavne sestrinske crkve da se izjasne po pitanju odnosa s nepravoslavnim Crkvama (Kasper, 2000, 363). Nažalost ruski – pravoslavni patrijarh je odgovorio s krajnjom skepsom osudivši „svjetovnu požudu Rima“ i fanatizam protestanata što je dovelo do toga da se o tome nije govorilo sve do 1920. (Frieling, 2009, 125), tek nakon službenog početka ekumenskog pokreta. Godine 1920. u siječnju je ekumenski patrijarhat poslao encikliku *Kristovim crkvama posvuda* u kojoj predlaže da se osnuje *Liga crkava* po uzoru na *Ligu naroda* (Frieling, 2009, 126), te je iznio razne praktične prijedloge za suradnju (Kasper, 2009, 363).

Uz to je sudjelovala Pravoslavna crkva 1925. godine na svjetskoj konferenciji *Life and Work* u Stockholmu, 1927. godine *Faith and Order* u Lausanne[28]. Na prvoj općoj skupštini *Svjetskog vijeća crkava* u Amsterdamu 1948. godine sudjelovali su Carigradski, Aleksandrijski, Antiohijski, Jeruzalemski patrijarhati i niz autonomnih Crkava (Kasper, 2000, 363). Na sastancima *Ekumenskog vijeća crkava* (Svjetsko vijeće crkava) Pravoslavna crkva je surađivali pretežno s protestantima. No, nije sve uvijek prolazilo glatko. Iako se otvorila prema drugima, još je iskazivala sumnju oko pitanja suradnje s drugim zajednicama. Jedna od njihovih kritika je bila ta da u *Vijeću* nema dovoljno pozornosti na duhovnost i molitvu (Ware, 2005, 251), što je pravoslavnima izuzetno bitno.

[28] U Lausanni 1927. s obzirom na to da je pravoslavnima demokratski zapadni program bio stran odlučili su se suzdražati od glasovanja o tekstovima koji sadrže sporna stajališta s područja zapadnog teološkog pluralizma (Frieling, 2009, 126)

S druge strane, Katolička crkva je relativno kasno pristupila ekumenskom pokretu. Pristupila je zaključcima Drugog vatikanskog koncila koji je završio 1965. godine (Kasper, 2000, 364).

»Drugi vatikanski sabor pobudio je i u pravoslavnim krugovima spremnost da se razgovara i s Katoličkom crkvom« (Kolarić, 1985, 143).

No, i prije Drugog vatikanskog koncila ili početka ekumenskog pokreta bilo je pokušaja dijaloga i nastojanja pronalaska novog jedinstva između Pravoslavne i Katoličke crkve.

Naime, već u 13. stoljeću za vrijeme Latinskog carstva papa Inocent III. se nadao da će se jedinstvo ostvariti, što se nije dogodilo. No, Latinsko carstvo je bilo osvojeno od strane Mihajla VII. Paleologa. Osim toga, mir nije trajao ni na Zapadu. Pape i bizantski car su imali zajedničkog neprijatelja, pa je car poslao u Rim svoja poslanstva 1262. i 1264. godine kako bi papi ponudio jedinstvo. No, tek kasnije papa Klement IV. je pristao na jedinstvo pod uvjetom da car položi vjeroispovijest. Sabor je sazvan u Lionu 1273. godine. Šest tjedana nakon otvaranja sabora stigla je grčka delegacija koja je predstavljala Mihajla VII. i njegovog sina Andronika. Obojica su ispunila papin uvjet, a 1274. godine je sklopljeno jedinstvo, odnosno Grci su prihvatili nauk o čistilištu, sedam sakramenata i izlaženje Duha Svetoga od Oca i Sina kao iz jednog načela i jednog početka. Iako je jedinstvo postignuto na saboru, na Istoku između naroda i klera nije bilo suglasja. Tek se na saboru u Konstanci 1417. godine ponovno izrazila želja za jedinstvom (Kolarić, 1985, 147 – 152).

Još jedan primjer pokušaja jedinstva se dogodio u 15. stoljeću, također bez uspjeha. Sabor se održao u Ferrari 1437. godine, a dvije godine nakon toga održavanje je preseljeno u Firencu. Grci su došli predvođeni carigradskim patrijarhom Josipom II., a u pratnji je bilo 20 metropolita od kojih su petorica predstavljali Aleksandrijsku, Antiohijsku i Jeruzalemsku patrijaršiju. Car Ivan VIII. je za to vrijeme u Europi tražio saveznike koji bi mu pomogli u obrani od Turaka. U Ferrari se prvo raspravljalo o nauku o čistilištu. Grci su prihvaćali ideju da postoji takvo stanje duše, ali odbacivali su teoriju o čišćenju vatrom. Glavni zastupnik Grka je bio Marko Eugenik, metropolit Efeza. On je bio mišljenja da nijedna duša ne može doći na svoj konačni cilj prije Sudnjeg dana, a i tada pravednici neće moći gledati Boga „licem u lice“, nego će gledati „Božje svjetlo s gore Tabor“. Potom se nastavilo s pitanjem dodatka *filioque.* Grci su optuživali latine da su taj dodatak nezakonito dodali, dok su latini tvrdili da nisu ništa novoga dodali. U međuvremenu su sabor prebacili u Firencu gdje se nastavila rasprava o formulaciji Vjerovanja. Latini su tvrdili da Duh Sveti izlazi „od Oca i Sina“, a Marko Eugenik je i dalje tvrdio da Duh Sveti izlazi samo „od Oca“. Dogovor po tom pitanju nije postignut, te je među Grcima došlo do neslaganja po pitanju ulaska u uniju. Na kraju, latini su dali Grcima spis o

nauku o Duhu Svetomu koji su ovi preformulirali ga pa je nauk bio dvosmislen. Latini su na to protestirali, ali car je rekao ako pristanu na nauk će se Crkve napokon sjediniti. Kako bi potaknuo i jedne i druge na sklapanje dogovora papa je održao govor o tome kako bi jedinstvo razveselilo Boga što je imalo utjecaja na Grke. Pristalice unije među Grcima predložili su da latini zadrže formulaciju „od Oca i Sina“, a na Istoku bi se govorilo „od Oca preko Sina“. Marko Eugenik i još trojica episkopa nisu se složili s time, dok drugi jesu. Nakon toga se raspravljalo o papinu primatu, euharistiji, čistilištu. Prihvaćeno je da je papa Petrov nasljednik i poglavar čitave Crkve s vlašću da vodi čitavu Crkvu, a patrijarsi, već prema tradicionalnom redu časti će zadržati svoje privilegije. Prihvaćeno je da je beskvasni i kvasni kruh tijelo Kristovo, te da se svećenik mora držati običaja svoje Crkve; da duše nakon smrti postižu svoj konačni cilj bez čekanja na Sudnji dan, te će duše pravednika gledati Boga u lice, premda će stupanj blaženstva biti različit.

Bula ujedinjenja je potpisana 5. srpnja 1439. godine od strane pape i 116 latina te cara i 33 Grka. Sljedeći dan je unija svečano proglašena u firentinskoj katedrali. Ali tu nije bio kraj, jer u Bizantu nisu svi bili zadovoljni unijom i propitivali su njezinu valjanost. Na kraju je unija objavljena u Hagiji Sofiji u Carigradu 12. prosinca 1452. godine, ali je Carigrad pao u turske ruke naredne godine što je bilo kraj unije između Katoličke i Pravoslavne crkve. Danas se smatra, s pravoslavne strane, da je unija bila nametnuta, odnosno da Grci nisu imali drugog izbora jer im je trebala vojna pomoć kako bi se obranili od turskih osvajanja (Kolarić, 1985, 152 -156).

Unatoč neuspješnim pokušajima sjedinjena u dvadesetom stoljeću se naziru ozbiljni pokušaji dijaloga. Dok se na Zapadu odvijao jedan od najznačajnijih koncila, na Istoku su se okupljali na sinodama kako bi raspravili o pristupu i smislu dijaloga s Katoličkom crkvom. Počele su se održavati panortodoksne sinode[29] (Barišić, 1972, 247).

Na svepravoslanoj sinodi održanoj 1963. godine (sve autokefalne Crkve su bile prisutne, osim grčke, no na kraju je odobrila zaključke sabora) se raspravljalo o ponovljenom pozivu Rima o slanju promatrača na Drugi vatikanski sabor, te je odlučeno da će svaka Crkva odlučiti treba li ili ne poslati promatrače s obzirom na to da se nije uspjela donijeti jednoglasna odluka. No, jedino Ruska Crkva je poslala svoje promatrače već na prvo zasjedanje(Barišić, 1972, 247).

[29] Održale su se četiri svepravoslavne sinode tijekom 60-tih godina 20. stoljeća: Sinoda na Rodu 1961, Druga sinoda na Rodu 1963, Treća sinoda na Rodu, i Sinoda u Chambésyju 1968. (Barišić, 1972, 247) Od 1976. godine održale su se još tri predsaborske svepravoslavne konferencije (Frieling, 2009, 129)

Iako nije bilo jedinstvenog dogovora dano ke na volju svakoj Crkvi hoće li ili ne poslati promatrače. Dakle, dobra volja u cilju popravljanja odnosa se uočava, iako nepraćena entuzijazmom.

No, kada je bilo govora o započinjanju dijaloga nije bilo poteškoća, pogotovo se carigradski patrijarhat zalagao za promicanje dijaloga. Također je metropolit Heliopolis, Meliton istaknuo da se jednako mora uzeti u obzir platonsku strukturu istočne teologije kao i aristotelovsku inspiraciju zapadne teologije, te se ne smiju zanemariti ni kulturni ni psihološki čimbenici. Meliton je naglasio važnost gledanja drugoga kao brata u Kristu. Barišić u svojem članku *Pravoslavlje i dijalog s Katoličkom Crkvom* navodi da je metropolit Meliton u svojim pozdravima na prvo mjesto stavio rimskog biskupa Pavla VI. i srdačno poželio dobar uspjeh u njihovu radu. Potom je papa uputio pozdrav Trećoj sinodi na Rodu 1964. godine. Poruka je pročitana na inauguralnoj sjednici. U poruci papa naziva pravoslavne biskupe „predragom braćom u Kristu“, ističe da i jedna i druga strana ima isti cilj i bave se s istim problemima. Meliton odgovara na papinu poruku s velikom srdačnošću. Barišić navodi da je ova izmjena poruka velika novost između Katoličke i Pravoslavne crkve, te da je odabir slanja trenutka papine poruke izvrstan, jer su sve pravoslavne crkve bile prisutne da posvjedoče toj gesti (Barišić, 1972, 248-250).

Spomenutom korespondencijom učinjen je značajan iskorak prema dijalogu. Ne samo da su srdačna i puna poštovanja, već govore o problemima koji se moraju riješiti bez odlaganja. Tu se priznaje i postojanje prepreka na koje će se naići u dijaloškim nastojanjima jer su obje Crkve kulturološki različite i kroz povijest su se morale nositi s određenim izazovima na svojem teritoriju što ih je na neki način i obilježilo.

Još jedan primjer zauzimanja za razgovor jest zauzimanje patrijarha Maksimosa IV. za prava katoličkih istočnih Crkava, te je Katolička crkve u dokumentu *Unitatis redintegratio* priznala katoličke istočne Crkve (Kasper, 2000, 364).

Papa Pavao VI. je osmislio dijaloški program u obliku koncentričnih krugova koji okružuju Rimokatoličku crkvu u užim ili širim krugovima, ovisno o sakramentalnom ili hijerarhijskom rangu. Prema tom konceptu na prvo mjesto dolaze pravoslavci, potom anglikanci, luterani, reformirani, slobodne Crkve, te na kraju izvan granica ekumenizma leži međureligijski dijalog i svi ljudi kao Božja stvorenja (Frieling, 2009, 118).

Značajan događaj za pravoslavne i katoličke kršćane je bio susret pape Pavla VI. i ekumenskog patrijarha Atenagore u Jeruzalemu 1964. godine. Njihov susret je rezultirao povlačenjem međusobne ekskomunikacije kardinala Humberta i carigradskog patrijarha Mihajla Cerularija iz 1054. godine (Kasper, 2000, 364).

»Na završnoj sjednici 7. prosinca 1965. izbrisana su iz sjećanja Crkava izopćenja iz davne 1054. Papa Pavao VI. u Rimu i ekumenski patrijarh Atenagora u Carigradu izrazili su žaljenje zbog uvredljivih riječi, neutemeljenih prigovora i nedostojnih čina, koji su na obje strane uvjetovali i popratili tužne događaje onoga doba. Time je otvoreno novo poglavlje u nestalnim međusobnim odnosima« (Kasper, 2000, 364).

Poznato je da ekskomunikacije koje su se zbile 1054. nisu bila međusobna izopćenja Crkava, već pojedinih osoba, ali su ostavile dubok trag na pripadnike i jedne i druge zajednice. Prema tome, nije ni iznenađujuće zašto se ova gesta vidi kao nekakav službeni početak dijaloga. Dokaz je tome što se otada Rim i Carigrad nazivaju sestrinskim Crkvama (Kasper, 2000, 364). Vidljivi znaci dijaloga su redoviti odlasci u Rim carigradskog izaslanstva za blagdan sv. Petra i Pavla, te je izaslanstvo iz Rima u redovitoj posjeti Carigradu za vrijeme blagdana sv. Andrije. Papa i ekumenski patrijarh nerijetko međusobno razmjenjuju pisma i čestitke, kao i s drugim patrijarsima i poglavarima autokefalnih Crkava (Kasper, 2000, 364).

Ovakvo ekumensko djelovanje među crkvenim poglavarima daje odličan primjer kako bi se i laici trebali ponašati u svojem vjerskom životu. Svojim nastojanjima poglavari pružaju nadu u jedinstvo u različitosti i svojim djelima pokazuju nastojanje ne ponoviti slične pogreške u budućnosti.

Također su od 1965. godine osnovana razna povjerenstva od strane Katoličke crkve zadužena za provedbu dijaloga (Frieling, 2009, 118). Još jedan od pokušaja produbljivanja dijaloga je osnivanje *Zajedničke međunarodne teološke komisije* 1980. godine (Kasper, 2000, 364). Komisija je imala pomaka 1993. godine u Baltimoreu kada je odbačeno unijaćenje kao metoda jedinstva u Crkvi (Kasper, 2000, 366).

Katolička Crkva ima zajedničke ciljeve s Pravoslavnom crkvom. Kardinal Kasper ističe da »ima mnogo toga što već sada zajednički činimo i gdje možemo dati zajedničko svjedočanstvo: kritička rasprava sa sekularizmom i s novim sektama, zauzimanje za mir, slobodu i socijalnu pravdu protiv nasilja i gladi u svijetu« (Kasper, 2000, 367).

Prema tome, obje Crkve su pozvane zauzimati se za mir, slobodu, socijalnu pravdu kako bi ovaj svijet bio bolje mjesto. S obzirom na to da su se obvezale slijediti Krista, pozvane su da budu ne ravnodušne prema nepravdi i štite slabije kako je to i Isus činio. Štoviše pozvani su slijediti zapovijed: »Ljubi svoga bližnjega kao sebe samoga.« (Mk 12, 31), koja je odmah ispod prve najveće zapovijedi da se ljubi Boga (Mk 12, 29 – 31).

Prema tome, svaki kršćanin se obavezuje slijediti Boga, a time se obavezuje i nastojati živjeti tako da mu dobrobit bližnjega bude prioritet, ali ne smije zanemariti ni samoga sebe i da nastoji razumjeti drugoga, iako se neće u svemu složiti. Zato je nužno da se ekumenski duh

njeguje što više moguće kako bi kršćanin mogao biti sposoban voditi dijalog s drugima unatoč razlikama koje ih dijele.

3.2 Mješovite ženidbe

Osim što se među teološkim stručnjacima vodi dijalog i suradnja, tako se i u životu laika može ukazati prilika za dijalog. Katolici su pozvani živjeti ekumenski sa svojom braćom u Kristu. Obvezni su truditi se da svoju djecu odgajaju u ekumenskom duhu i ne širiti predrasude, bez obzira na to što se dogodilo u prošlosti. Uzor im može biti gesta pape Pavla VI. i ekumenskog patrijarha Atenagore koju su učinili 1965. godine.

Na stručnome polju su se ostvarili značajni pomaci što se tiče ekumenizma. Kako se ekumenizam razvijao tako je došlo do izražaja jedno pitanje koje je za mnoge katolike kao i druge kršćane stvarnost. Tijekom ekumenskog djelovanja počelo se razmatrati pitanje mješovitih ženidbi, odnosno počelo razmatrati kako pristupiti tom pitanju i kako ga riješiti. S obzirom na to da za mnoge kršćane u svijetu takav oblik bračne zajednice dolazi u obzir iz raznih razloga, bitno je da se tom pitanju pristupi ekumenski.

Mješovita ženidba nije ništa novo u kršćanskom svijetu. Postoji još od biblijskih vremena i nije bila poticana. Štoviše, smatralo se da pravi vjernik neće uzeti ženu iz poganskog naroda i obrnuto. U Starom zavjetu Bog upozorava i nalaže da se Izrael ne miješa s drugim narodima. U *Knjizi Izlaska* je jasno da sklapanje saveza između pogana i Izraelaca nije opcija (Izl 34, 11-12), štoviše Bog traži da se poruše njihovi žrtvenici jer se ne smiju klanjati drugim bogovima (Izl 34, 13-14). Vezano uz sklapanje ženidbe stoji. »Ne pravi saveza sa stanovnicima one zemlje da te oni, kad se odaju bludnosti sa svojim bogovima i žrtve im budu prinosili, ne bi pozivali, a ti pristao da jedeš od prinesene žrtve; da ne bi uzimao njihove djevojke za žene svojim sinovima, da one – odajući se bludništvu sa svojim bogovima – ne bi za sobom povele i tvoje sinove« (Izl 34, 15-16).

Ovaj primjer jasno izražava protivljenje sklapanja braka uslijed velike opasnosti zastranjenja vjerovanja u Boga. U *Knjizi Nehemijinoj* se nazire razlog zašto se ne bi trebala sklapati mješovita ženidba. »Onih sam dana vidio i Židove koji se bijahu oženili Ašdođankama, Amonkama i Moapkama. Polovina njihovih sinova govorila je ašdodski ili jezikom ovoga ili onoga naroda: više nisu znali govoriti židovski« (Neh 13, 23-24).

Ovdje se ističe opasnost od zaborava svojih korijena i kulture, ne samo odbacivanje vjere u jednoga Boga. U mješovitoj ženidbi se susreću dva različita svjetonazora, susreću se dvije obitelji različitih vjerovanja i običaja. Bez obzira na to koliko muž i žena poštuju i imaju

slične svjetonazore, njihove obitelji se isprepliću i ne moraju nužno biti toliko otvoreni za različitosti kako to imaju sami supružnici što može dovesti do problema.

Nadbiskup Vukšić navodi u svojem članku *Mješovite ženidbe u katoličanstvu, pravoslavlju i islamu (I.). Pravno i pastoralno pitanje u međuvjerskim odnosima* sljedeći zaključak »Prema tome, gledano iz kuta crkvenoga zakona, Sveto pismo odvraća vjernike od sklapanja mješovitih ženidaba, ali nigdje se ne govori o njihovoj nevaljanosti, što znači da mješovitost vjere nije zapreka božanskoga prava« (Vukšić, 2007, 82).

Dakle, Katolička crkva i Pravoslavna crkva ne potiču ovakvu vrstu ženidbe, ali su svjesne da su koji put neizbježne. Obje Crkve razlikuju dvije situacije kada je riječ o mješovitoj ženidbi. U jednoj situaciji je riječ o *mixta religio* odnosno o mješovitoj vjeri i druga situacija je *disparitas cultus*, kada je riječ o različitoj vjeri (Vukšić, 2007, 83). U Katoličkoj Crkvi kada je riječ o prvoj situaciji zapreka je uklonjiva. Treba se tražiti dozvola od mjerodavnih vlasti za sklapanje ženidbe. Razlog zašto je zapreka uklonjiva jest to što *mixta religio* označava ženidbu između katolika i pripadnika neke druge kršćanske denominacije, dok je u slučaju *disparitas cultus* ženidba nevaljana, ali je moguće ostvariti ženidbu, ako se dobije oprost i od jedne i od druge smetnje. Kako bi katolička strana zadobila oprost odnosno dopuštenje za ženidbu mora ispuniti nekoliko uvjeta: katolička strana mora biti spremna otkloniti svaku opasnost od otpada od vjere te učiniti sve što je u njezinoj moći da djeca budu krštena i odgojena u katoličkoj vjeri; druga strana mora biti obavještena o datim obećanjima katoličke strane kako bi bila svjesna obveze i obećanja koje je katolička strana dala; obje strane moraju biti poučene o svrhama i bitnim svojstvima ženidbe, te nijedna stranka ne smije biti isključena iz te pouke (Vukšić, 2007, 86).

Iako Pravoslavna crkva sadrži istu podjelu i sličan pogled kada je riječ o uklonjivosti zapreka za ostvarivanje mješovite ženidbe, dugo je bio zabranjen bilo kakav oblik mješovite ženidbe (Vukšić, 2007, 228). Danas »u pravoslavlju postoji potpuna zabrana sklapanja mješovite ženidbe u slučaju kad je jedna strana pravoslavna, a druga uopće nije krštena jer se to smatra neuklonjivom zaprekom« (Vukšić, 2007, 241).

U Katoličkoj crkvi je ipak nešto blaži stav i radi dobro utemeljenog razloga moguće je dobiti oprost od kanonskog oblika ženidbe (Vukšić, 2007, 236), no automatski oprost od kanonske ženidbe se ne dobiva radi neke obveze koju nameće nekatolička strana, te takve posebne prilike moraju biti predmetom rasprave između Crkava, barem na mjesnoj razini (DPNNE 155).

Dakle, i ovdje je potreban dijalog između Crkava kako bi suživot kršćana bio moguć sa što manjim komplikacijama. Po pitanju mješovite ženidbe bitno je da se raspravlja i na mjesnoj

razini, jer se na toj razini uvijek mogu pojaviti posebne okolnosti i predrasude koje mogu otežati dijalog između različitih skupina, pogotovo ako imaju burnu prošlost iza sebe koju je teško oprostiti.

Što se tiče samog sklapanja ženidbe između pravoslavne i katoličke stranke, pravoslavlje također ima uvjete koje nepravoslavna strana ima za ispuniti. Ti uvjeti se ne razlikuju mnogo. Neki su čak identični, pa tu može doći do teškoća. Primjerice, obje Crkve traže da njihovi vjernici odgajaju djecu u Crkvi kojoj pripadaju. Dakle, pravoslavna strana bi imala dužnost odgajati djecu u pravoslavnoj vjeri, štoviše prema zakoniku SPC-a, nepravoslavnu se stranu traži da potpiše izjavu prema kojoj će biti obvezna odgajati djecu u pravoslavnoj vjeri, te svojeg budućeg pravoslavnog supružnika neće voditi na otpad od vjere (Vukšić, 2007, 229). S druge strane, dok se katolička strana obavezuje odgajati djecu u katoličkoj vjeri, Katolička crkva ne traži od nekatoličke stranke da obeća to isto, već samo traži da nekatolička stranka bude obaviještena o dužnostima svojega katoličkog partnera (Vukšić, 2007, 86)

Katolička crkva smatra veoma bitnim da su obje strane upoznate sa svojstvima i svrhom ženidbe. »U svakoj ženidbi osnovna je briga Crkve da sačuva čvrstoću i postojanost nerazrješivog bračnog veza i obiteljskog života koji iz njega proizlazi« (DPNNE 144).

Dakle, Katolička crkva drži do nerazrješivosti ženidbe, dok Pravoslavna crkva ima liberalnije poglede na to. Ako se brak prema pravoslavnim normama raskine, Katolička crkva ne priznaje taj razvod (Perić, 1987, 188). Prema tome, bitno je da budući supružnici budu svjesni razlika u poimanju rastave i razvoda kako bi znali u što se upuštaju te jesu li spremni tijekom čitavog trajanja braka raditi na očuvanju istoga budući da posljedice razvoda nisu iste za jednu i drugu stranu.

Kada je riječ o obredu sklapanja mješovite ženidbe i Katolička i Pravoslavna crkva priznaju obred jedne i druge, ali bitno je da stranke zatraže dopuštenje od svojih mjesnih ordinarija. Pogotovo pravoslavna stranka, zato što Pravoslavna crkva ne smatra ženidbu valjanom, ako nije sklopljena pod pravoslavnim normama, pa je važno da se prvo dobije dopuštenje za sklapanje mješovite ženidbe (Kolarić, 1985, 83). Dok se u Katoličkoj crkvi priznaje valjanost (bez obzira na dopuštenje) ženidbe prema pravoslavnom obredu, sve što katolička strana treba napraviti jest tražiti dopuštenje (Vukšić, 007, 237).

Što se tiče uvjeta sklapanja mješovite ženidbe, u pravoslavlju postoje još neka obećanja koje pravoslavna strana mora obećati pred nadležnim parohom da će na lijepi način nastojati obratiti svojeg supružnika na pravoslavnu vjeru, te osoba s kojom se želi sklopiti mješovita ženidba ne smije biti razvedena radi svojeg otpada od pravoslavne vjere (Kolarić, 1985, 83).

Prema navedenom vidi se da Pravoslavna crkva nije toliko fleksibilna koliko je Katolička crkva. Obje Crkve traže očuvanje svoje tradicije, a zahtjevi koji se stavljaju pred stranke može biti teško ispuniti. Pogotovo u pravoslavlju, nepravoslavna strana je u težem položaju. Najvjerojatnije su ti uvjeti tako strogi iz razloga da se ljude odmah obeshrabri pri pokušaju sklapanja takve vrste ženidbe jer zajednički život dvoje ljudi iz različitih kršćanskih denominacija može biti zaista težak.

No, vidljivo je iz prakse da takvi brakovi postoje i uspijevaju. Bitno je da supružnici, osim što moraju biti svjesni zahtjevnosti takvog načina života, imaju i podršku drugih, pogotovo osoba koje će biti prožete ekumenskim duhom. Ovdje se iznova pojavljuje važnost da se svećenici, pogotovo oni koji će vršiti službu župnika (iz obje Crkve) budu ekumenski obrazovani kako bi pomogli supružnicima da njihova bračna zajednica uspije, jer obje Crkve vjeruju u nerazrješivost jednom sklopljenog braka. Iz toga razloga dužnost je laika i klera da ne otežavaju i ne narušavaju bračni sklad, zato što su se dvoje ljudi unatoč svojoj različitosti, odlučili obvezati na ljubav i međusobno poštovanje do kraja svojeg zemaljskog života.

Zaključak

Ekumenizam je potreban kršćanima, zato što su dio jedne Kristove crkve i trebaju težiti ujedinjenju. Kroz povijest se sa sumnjom gledalo na ekumensko djelovanje, pogotovo su bile skeptične Katolička i Pravoslavna crkva, no tu svoju sumnjičavost su uspjele prebroditi. Tako su otvorile put prema novom uspostavljanju odnosa. Unatoč razlikama, između ove dvije Crkve pokazuje se razumijevanje i solidarnost. Možda se oko nekih pitanja, poput papinskog primata, nikada neće složiti, ali to ne znači da ne mogu graditi jedinstvo u različitosti. Divni primjeri toga su priznavanje valjanosti sakramenata kako vjernici ne bi bili zakinuti za duhovna dobra. Ako iz nekog ozbiljnog razloga vjernik ne može primiti sakrament prema pravilima Crkve kojoj pripada, može zatražiti drugu stranu za pomoć u tim iznimnim situacijama bez straha. U životu vjernika se pojavljuju i mješovite ženidbe koje nisu nimalo lak životni put, niti preporučljive iz više razloga. Praksa pokazuje da se ipak može živjeti u ljubavi i skladu kada se odluči voljeti svojega bližnjega. Prema tome, Katolička i Pravoslavna crkva bi trebale ustrajati u dijalogu kako bi i vjernici mogli živjeti jedinstvo i ne biti u strahu od različitoga, te kako bi se i u mnogim teološkim pitanjima mogao postići određeni dogovor.

Literatura

Knjige:

Biblija (2018). Zagreb: Kršćanska sadašnjost

Birnstein, Uwe; Gutschera, Herbert; Körner, Theo; Ludwig, Ralph; Maier, Joachim; Ruh, Ulrich; Schmidt, Heinrich R.; Thierfelder, Jörg(1998). *Kronika Kršćanstva.* Zagreb: Mozaik knjiga.

Frieling, Reinhard (2009). *Put ekumenske misli : uvod u ekumenologiju*. Zagreb: Teološki fakultet "Matija Vlačić Ilirik"

Kolarić, Juraj (1985). *Pravoslavni.* Zagreb: Veritas, Revija sv. Antuna Padovanskoga.

Miz, Roman (2001). *Uvod u teologiju ekumenizma. Nacrt udžbenika*. Novi Sad: „LDIJ“, Veternik.

Perić, Ratko; Lacko, Michal (ur.) (1987). *Dekret o ekumenizmu - Unitatis redintegratio; Dekret o Istočnim katoličkim crkvama - Orientalium ecclesiarum*. Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove. Zagreb; "Ognjen Prica". Zagreb

Katekizam Katoličke Crkve (2016). Zagreb: Glas Koncila.

Ware, Timothy (Kallistos, biskup Diokleje) (2005). *Pravoslavna crkva.* Zagreb.

Članci:

Barišić, Jerko (1972). Pravoslavlje i dijalog s Katoličkom Crkvom. *Crkva u svijetu*, 7(3), 247 – 251.

Dolenc, Bogdan (2010). Glavne zadaće i glavne poteškoće na koje danas nailazi ekumensko vijeće crkava. *Riječki teološki časopis*, 36(2), 667 – 684.

Ikić, Niko (2011). Sakramenti in specie i neki sakramentali u komparativnoj teologiji i praksi. *Bogoslovska smotra,*81(2), 445 – 472.

Kasper, Walter (2000). Stanje ekumenskog dijaloga između pravoslavnih Crkava i Rimokatoličke crkve. *Crkva u* svijetu, 35(4), 358 – 372.

Kolarić, Juraj (1970). Ekumenizam danas. *Crkva u svijetu*, 5(2), 171 – 178.

Vukšić, Tomo (2007). Mješovite ženidbe u katoličanstvu, pravoslavlju i islamu (I.). Pravno i pastoralno pitanje u međuvjerskim odnosima. *Crkva u svijetu*, 42(1), 81 – 95.

Vukšić, Tomo (2007). Mješovite ženidbe u katoličanstvu, pravoslavlju i islamu (II.). Pravno i pastoralno pitanje u međuvjerskim odnosima. *Crkva u* svijetu, 42(2), 227 – 242.

Zečević, Jure (1997). Pomirenje i ekumenizam u kontekstu krize civilizacije. *Bogoslovska smotra*, 68(2-3), 359 – 373.

Zečević, Jure (1995). Nastanak, povijest i smisao tjedna molitve za jedinstvo kršćana. *Bogoslovska smotra*, 65(2), 229 – 236.

Crkveni dokumenti:

CO. *Charta oecumenica: Ekumenska povelja za rast suradnje među crkvama u Europi.* U: Vijeće europskih biskupskih konferencija, Konferencija europskih Crkava. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2002.

DPNNE. *Direktorij za primjenu načela i normi o ekumenizmu.* Izvještajna katolička agencija. U: Papinsko vijeće za promicanje jedinstva kršćana. Zagreb: Vijeće za ekumenizam i dijalog HBK, 1994.

UR. *Unitatis redintegratio: Dekret o ekumenizmu*. U: Drugi vatikanski koncil – dokumenti. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1986.

UUS. *Ut unum sint. Da budu jedno: enciklika o ekumenskom nastojanju.* U: Ivan Pavao II. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1995.

Internet stranice:

Arijanizam. U: *Hrvatska enciklopedija*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=3794 (05.08.22.)

A Society of Catholic priests: its main objective is the formation of holy priests U: *FSSPX. Society of Saint Pius X*. URL: https://fsspx.org/en/about-landing (07.08.22.)

Duty to Spread the Faith U: *SSPX. Society of Saint Pius X. – District of the USA*. URL: https://sspx.org/en/about/major-concerns/ecumenism (07. 08. 22.)

Episkop. *Hrvatska enciklopedija.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=18140 (10. 08. 22.)

Koja su četiri obilježja Crkve? – Razmatranje Apostolskog vjerovanja U: *IPA. Informativna protestantska agencija*. URL: https://ipaprkc.org/2019/02/21/video-koja-su-cetiri-obiljezja-crkve-razmatranje-apostolskog-vjerovanja/ (05.08.22.)

Životopis

Katarina Ošlaj je rođena 03. 09. 1998. godine u Zagrebu. Pohađala je četverogodišnju srednju školu „Upravna škola Zagreb“, smjer upravnog referenta. Srednjoškolsko obrazovanje je završila 2017. godine. Prvu godinu preddiplomskog studija filozofije i religijskih znanosti upisala je akademske godine 2017. / 2018. na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti u Zagrebu. Preddiplomski studij filozofije i religijskih znanosti je završila akademske godine 2019. / 2020.